

- * Weer een drijfjacht in de Bruuk
- * Waarom moeten jagers jagen?
- * Jachtbeleid bij Staatsbosbeheer
- * Vorming van het Groesbeekse landschap: de stuwwal
- * Het verzamelen van Natuur boeken
- * Groesbeeks milieu in beweging
- * Vogels in en rond Groesbeek

GROESBEEKS
milieu
journaal

1994-76

kenningsmakingsprijs f3,-

Verschijningsdatum april 1994

Inhoud

Voorwoord van de redactie	1
Weer een drijfjacht in de Bruuk Voor het eerst sinds 20 jaar is er najaar 1993 in alle stilte in De Bruuk een drijfjacht gehouden. De WMG komt hiertegen in het geweer. door Dick Visser	2
De Flora- en Faunawet.:omstreden bij voorbaat Het leek erop dat de regering de dieren beter zou gaan beschermen. Er werden allerlei toezeggingen gedaan. Uiteindelijk kwam er toch weer een bedroevend wetsvoorstel op tafel. door Willemijn van Rooij	3
Vorming van het landschap van Groesbeek Deel 3. Hoe Groesbeek tijdens de warme tussenijstijd het Eemiën bijna aan zee kwam te liggen en hoe het daarna in de laatste ijstijd het Weichseliën snerpend koud werd. door Henny Brinkhof	4
Milieu Rondom	10
WMG en de Jacht Waarom vindt de Werkgroep Milieubeheer Groesbeek dat de jacht zoveel mogelijk aan banden gelegd dient te worden. door Henny Brinkhof	12
Het verzamelen van Natuurboeken Wie heeft er als kind geen Verkadealbums gespaard? Er is vanaf het begin van deze eeuw veel aan natuureducatie via boeken en tijdschriften gedaan. Alles op een rij gezet. door Adri Versluis	14
Aardhuispagina over braakballen, Dassen, slangenactie en afgietsels maken van dinosauruspoten door leden van de jeugdnatuurgroep "Het aardhuis"	18
Wie kent Groesbeek	20
Natuurgedicht van Jan Hanlo	21
Jachtbeleid bij Staatsbosbeheer Interview met Marcel Bolten over de jacht door Willemijn van Rooij	22
Groesbeeks milieu in beweging	26
.Vogels in en rond Groesbeek (12) door Raymond Klaassen en Aad Hendrickx	28
Weet je weetje	30

Het Groesbeeks Milieu-journaal is een uitgave van de Werkgroep Milieubeheer Groesbeek en verschijnt driemaande-lijks. Kosten: minimaal f20,- per jaar. Opgave bij het secretariaat.

REDACTIE

Henny Brinkhof
Adri Versluis

MEDEWERKERS

Aad Hendrickx
Raymond Klaassen
Willemijn van Rooij
leden van jeugdnatuur-
groep Het Aardhuis.
Dick Visser

SECRETARIAAT

Postbus 26
6560 AA Groesbeek
tel. 08891-75710
gironr. 52.75.384
bankrek. 1174.42305

DRUK

Werkenrode, Groesbeek

OMSLAG

Joep de Bekker

Voorwoord

Een derde macht

De jacht is een onderwerp dat de gemoederen flink kan doen oplaaien. Zet een bestuurslid van de Koninklijk Nederlandse Jagers Vereniging naast iemand van de Stichting Kritisch Faunabeheer en men is verzekerd van vuurwerk. De voorvoerder van Kritisch Faunabeheer zal erop hameren dat de jacht in wezen niets meer is dan het doden om het plezier, de jager zal de nadruk leggen op de noodzaak van de jacht voor de natuur.

De laatste jaren worden de jagers echter steeds meer in het defensief gedrongen. Er gaan steeds meer stemmen op om de jacht aan banden te leggen. De jagers proberen deze aanval te pareren door hun imago als natuurliefhebber op de voorgrond te krijgen en dat van dierendoder naar de achtergrond te dringen. Zo richtten de jagers jaren geleden overal, ook in Groesbeek, zogenoemde "wildbeheerseenheden" op. Jagers zouden zich voortaan als natuurbeschermer meer bezig gaan houden met het versterken van de natuurwaarden in hun jachtgebieden. Het landbouwgebied was door de steeds efficiëntere landbouw steeds armer aan natuur en wild geworden. De jager als natuurbeschermer. Die rol van natuurbeschermer is verder uitgebouwd. Vorig jaar verschenen er in de Keekerdonse Waard in de Ooijpolder borden die veel leken op die we kennen van natuurreservaten van Staatsbosbeheer of Natuurmonumenten. "Stichting tot behoud van natuurlijk leefmilieu", stond op het bord waar ook natuur en een mens getekend was. Deze stichting is opgericht door de jagers. De jager probeert zich steeds meer als natuurbeschermer te profileren.

Eind vorig jaar leek het erop of door wetgeving de marges voor de jagers versmald werden. De kamer nam allerlei amendementen aan, die de fauna beter zou beschermen. Niet meer: "jagen mag, tenzij het verboden wordt", maar: "jagen mag niet, tenzij het niet anders kan", was de teneur. Nadat de kamer aan het woord was geweest, moest staatssecretaris Gabor de kamerwensen vertalen naar de wet. Van de voorgestelde veranderingen bleef weinig over. Het leek wel of de minister op het matje geroepen was door de jagers. Als sinds jaar en dag weten we dat de jagerslobby een heel sterke is. Dat komt omdat veel jagers op hoge functies in het bedrijfsleven en de overheid zitten. In dergelijke kringen is er van alles te 'regelen' en het ziet er naar uit dat dat ook nu weer gebeurd is.

De jagers mochten aanvankelijk dan enigszins aangeschoten lijken, maar hun machtspositie is nog steeds ijzersterk. Zo sterk zelfs dat ze de democratische besluitvorming waagt te trotseren, en vooralsnog met succes.

De redactie

Weer een drijfjacht in De Bruuk

Alhoewel zeer recent de nieuwe jachtwet in de Tweede Kamer is behandeld, waarbij er door een meerderheid van de kamerleden op is aangedrongen de jacht in natuurgebieden te beperken, lijkt in de praktijk van jachtbeperking geen sprake te zijn, althans niet in onze omgeving.

Maandag 7 december 1993 werd in het natuurreservaat De Bruuk in Groesbeek een drijfjacht gehouden door zo'n 15 personen. Bij een drijfjacht wordt door zgn. drijvers, uitgerust met knuppels, het wild uit zijn schuilplaatsen gejaagd, waarna het door jagers met geweren (in dit geval 5) kan worden afgeschoten. Het is voor het eerst sinds ca. 20 jaar dat er in De Bruuk een drijfjacht is gehouden.

Rond 1979 wisten leden van de Werkgroep Milieubeheer Groesbeek door het voeren van acties verdere drijfjachten te verhinderen, met als voornaamste reden dat De Bruuk een veel te belangrijk en kwetsbaar (slechts 80 ha groot) natuurgebied is voor dergelijke grootschalige en zeer verstorende jachtpartijen.

De knuppelaars doorkruisen het hele gebied, juist buiten de paden. Ook honden worden gebruikt. Dit alles is voor dieren vreselijk traumatiserend. Het is dan ook direct aan het gedrag van de dieren te zien dat er recent is gejaagd. Daarbij worden soorten bejaagd die in het geheel niet 'schadelijk' zijn maar nog altijd in de jachtwet staan, zoals watersnip en houtsnip. Allemaal zeer zeldzame broedvogels in ons gebied, waar het ook nog eens slecht mee gaat vanwege de langdurige droogte van de afgelopen jaren. Argument van staatssecretaris Gabor van Landbouw om dergelijk soorten binnen de jachtwet te houden is dat ze 'culinaire waarde' hebben. Ja zo lust ik er nog wel een: als je een ooievaar maar lang genoeg braadt, is hij beslist eetbaar.

Andere dieren die in De Bruuk bejaagd worden zijn: hazen (in totaal ca. 5 aanwezig!) en reeën, die tot het 'schadelijk' wild worden gerekend. Hazen zijn echter zo schaars in het Groesbeekse, dat ze nauwelijks schade aan gewassen zullen veroorzaken en de reeën blijven vooral in De Bruuk zelf, waar ze nuttig werk doen door te grazen op plaatsen waar de beheerders niet met maaimachines kunnen komen.

Nu zou je zeggen waarom staat de beheerder van De Bruuk, Staatsbosbeheer, dan die jacht

toe? De reden is dat de mensen van Staatsbosbeheer erg weinig over hun eigen terreinen hebben te vertellen. Bij de zoveelste reorganisatie binnen Staatsbosbeheer, wat in zijn geheel onder onder het Ministerie van Landbouw valt, zijn beleid en beheer van elkaar losgekoppeld. De veldmensen, zoals (boswachters en opzichters) moeten het beleid, zoals dat door bureaumensen van NBLF wordt uitgedokterd, uitvoeren. Dat geldt ook voor het jachtbeheer.

De pachtcontracten met jagers worden voor NBLF in Utrecht afgesloten; er staan nauwelijks beperkingen in ten aanzien van de te bejagen dieren of de te gebruiken methoden. Jagers hebben niet eens de verplichting om de jachtdatum bij de beheerders aan te melden. Dat was in het geval van de drijfjacht in De Bruuk wel gebeurd, maar pas de vrijdag ervoor. De heer Vroom (die van het grootwinkelbedrijf) pacht de jacht in De Bruuk reeds 35 jaar, maar is niet aangesloten bij de wilddbeheerseenheid Groesbeek, waarin zich een aantal Groesbeekse jagers verenigd hebben. Die zouden De Bruuk best binnen hun jachtterrein willen hebben en ze zijn er ook bijna niet weg te slaan. Volgens de jachttopziener van de heer Vroom, stonden collega's van de wilddbeheerseenheid Groesbeek tijdens de drijfjacht van maandag d.d. vlak buiten De Bruuk te posten om eventueel een graantje van de jacht mee te kunnen pikken. Zeer regelmatig, soms dagen aaneen, wordt er ook gejaagd vanaf de voormalige stortplaats naast De Bruuk en in de weken voorafgaande aan de drijfjacht werd 's nachts vlakbij De Bruuk gejaagd met behulp van lichtbakken, waar de betreffende jagers overigens nog vergunning voor hadden gekregen ook. Het verschil met stropen wordt zo wel erg klein. Tenslotte zijn in De Bruuk zelf de laatste 2 jaar nog eens 4 hoogzitten op strategische plaatsen opgericht, speciaal voor de jacht op reeën.

Al met al is de jachtdruk in De Bruuk en de naaste omgeving onaanvaardbaar hoog in de ogen van de Werkgroep Milieubeheer Groesbeek en staan de jachtbelangen haaks op de zeer grote natuurwaarde van het gebied. De WMG is vooral fel tegen het houden van drijfjachten; dit is in haar ogen een vorm van ordinaire plezierjacht. Nog dit jachtseizoen is een tweede drijfjacht aangekondigd.

Zou het bovendien niet van fatsoen getuigen als dergelijke grootschalige jachtpartijen ruim van te voren openbaar worden gemaakt, of waarschuwingen bij de ingangen worden geplaatst, zodat argeloze bezoekers van De Bruuk niet voor verdere onaangename verrassingen komen te staan?

Dick Visser

De flora- en faunawet: omstreden bij voorbaat?

Er is nogal wat gaande op het gebied van faunabeheer in Nederland. Er zijn wijzigingen voorgesteld voor de Jachtwet, de Natuurbeschermingswet en de Vogelwet; er is al enkele jaren een nieuwe Flora- en Faunawet in behandeling; vorig jaar kwam eindelijk het wetsvoorstel, waarop inmiddels alweer een nota van wijziging is geschreven door staatssecretaris Gabor (Min. LNV)

En ook is in januari '93 de Nota Jacht en Wildbeheer door de staatssecretaris geoffreerd. Op deze laatste nota zijn heel wat kritische reacties gekomen vanuit de wereld van dierenbescherming en faunabeheer, en Natuurmonumenten. Hun standpunten ten aanzien van de concept-nota in 1991 zijn door Gabor vrijwel genegeerd.

Behalve een punt dat Gabor wel van toepassing leek waarschijnlijk, namelijk het "gelijkheidsbeginsel". Omdat het binnen de visserij zo is dat met name eetbare vissen gevangen worden, moet dit ook gaan gelden voor de bejaagde dieren. Alleen de eetbare dieren zouden dus wel geschoten mogen worden om redenen van consumptie.

Gabor wenst de jagers dus smakelijk eten.

Het is wel duidelijk dat dit beginsel op een andere manier opgevat wordt dan waarvoor het eigenlijk bedoeld was: namelijk dat alle diersoorten zonder uitzondering dezelfde bescherming horen te krijgen!

In eerste instantie gaat de nota Jacht en Wildbeheer ervan uit dat jagen mag, mits er een redelijk doel mee wordt gediend. Dit zou dan zijn: het bestrijden van schade of het verkrijgen van wildbraad. Het eerste argument is niet zo vanzelfsprekend, want de schade was er volgens de Stichting Kritisch Faunabeheer in maar liefst 90% van de geschoten dieren niet, of te verwaarlozen! Voor wat die overige 10% betreft zouden ook andere vormen van diervriendelijke afweer benut kunnen worden, of is er zelfs betaling mogelijk in het geval van gedogen. Maar ook vanwege het sterke reproductievermogen van veel dieren is het aantal weer snel op peil. Een ander punt is dat de jagers de dieren bijvoeren in het gesloten seizoen, of soms dieren uitzetten (bijv. fazanten). Ook voor schade veroorzakende dieren geldt dus dat ze door de jager nogal eens vertroeteld worden...

(Overigens: 100% = 2,5 miljoen dieren per jaar.)

Het tweede argument lijkt subjectief bepaald, maar is ethisch gezien toch al lang niet meer

zo vanzelfsprekend ..?

De nota richt zich uiteraard ook op bescherming van het wild, en wel volgens het principe Geen jacht, tenzij...

Wanneer je echter kijkt naar de eisen die gesteld dienen te worden aan de leefomgeving van de betrokken beestjes, krijg je de indruk dat het maar om een elitair soort beestenspul gaat waarop niet gejaagd mag worden: degenen die in Nederlands' prestigeparken wonen (de erkende nationale parken), degenen die in de monumentenzorg wonen (de door de overheid erkende natte natuurgebieden (een paar) en, een speels accentje: de gebieden voor zelfregulatie.

Voor Jan Konijn met de pet is een dergelijke wet niet weggelegd!

Daarnaast kun je als beest dan ook maar beter conservatief van inslag zijn en blijven waar je bent: zogauw je uit die beschermde omgeving komt, raak je weer vliegensvlug vogelvrij! Een Europa zonder grenzen, laat staan een Nederlandse Natuur zonder grenzen, geldt niet voor bejaagbare dieren.

Een tweede nieuw uitgangspunt van de nota is dat grote hoefdieren alleen nog als "wild" beschouwd worden als hun leefgebied minimaal 5000 ha omvat. In kleinere gebieden worden ze voortaan gezien als "gehouden dieren", waarvoor de gezondheids-, welzijns- en vleeskeuringswet van toepassing is. Een apart voorbeeld uit de praktijk is het (niet als zodanig erkende) nationale park de Hoge Veluwe. Jacht mag hier dus gewoon plaatsvinden. Maar omdat het park kleiner is dan 5000 ha en er niet op koeien en schapen geschoten mag worden, zou dat in dit geval het einde van de jacht in park de Hoge Veluwe betekenen.

Een groot vertrouwen in de jager legt de nota aan de dag bij een plan om de vorming van wildbeheerseenheden te stimuleren.

Zo'n eenheid bestaat uit een vereniging van jagers die zich o.a. moet gaan bezig houden met de controle op naleving van de jachtwet. Het lijkt een beetje naïef om te denken dat jagers zonder eigenbelang, en objectief te werk zullen gaan. Maar of dit plan nu ingegeven wordt door naïef vertrouwen of door bezuinigingen van rijkswege, er mag nooit eigenbelang meespelen in deze zaken.

Tenslotte is het gebruik van loodhagel per 1 februari bij de wet verboden. Of dit ook sluitend gecontroleerd kan worden is een grote vraag. In principe kunnen aangelegde voorraad en in het buitenland gekochte loodhagel voorlopig gebruikt blijven worden...

Over de nota is tijdens de behandeling door de

Tweede Kamer tenslotte een motie aangenomen die de jacht op trekvogels (zowel schadelijk en onschadelijk) alleen bij uitzondering goedkeurt. Ook kwam ter sprake het instellen van een bag limit, zoals nu alleen in Denemarken gebeurt. Dat wil zeggen dat de aantallen dieren die per dag geschoten worden beperkt moeten blijven (en in ieder geval geregistreerd). Maar deze afspraken (?) zijn in de nota van wijziging niet meer terug te vinden. De enige harde verandering is de minimale afmeting van een waterjachtgebied:

10 ha i.p.v. de 1 ha die tot nog toe gold. Daarom heeft Vogelbescherming Nederland een alternatief wetsvoorstel ingediend met als titel "Naar een betere Flora- en Faunawet". Ook hebben zij juridisch commentaar gegeven op het wetsvoorstel dat volgens hen te veel uitgaat van oude standpunten en niet in staat is op deze manier de achteruitgang van de natuur te voorkomen. Hopelijk is het nog niet te laat.

Willemijn van Rooij

(bron: Argus 1/93
Vogels 2/94)

BON

Ik geef me op voor het Groesbeeks Milieujournaal:

naam.....

adres.....

woon

plaats.....

(U betaald met een acceptgiro of incassooverschrijvingsbewijs, die u krijgt toegezonden)

Vorming van het landschap van Groesbeek

Deel 3. Het Eemiën en het Weichseliën

De vorige keer hebben we gezien hoe in de voorlaatste IJstijd de stuwwal gevormd werd, hoe daar brede smeltwaterdalen ontstonden en hoe er aan het einde van die koude periode zich in het bekken van Groesbeek meren vormden, waarin een dikke laag klei werd afgezet, waarop vervolgens aan het einde van het Saaliën weer een dikke laag grof- en fijnzandig materiaal vanuit de stuwwal bovenop schoof. Deze keer gaan we verder.

Eemiën

Na de IJstijdperiode het Saaliën brak er een tussen-IJstijd aan het: Eemiën die duurde van 120.000 tot 80.000 jaar geleden.

Gedurende het Eemiën is het zelfs warmer geweest dan heden ten dage. In afzettinglagen van schelpen uit die tijd in de Waddenzee blijkt, dat er verschillende soorten schelpdieren van warmer streken hier leefden. In Engeland schijnen in het Eemiën neushoorns, olifanten, hyena's en leeuwen rondgelopen te hebben. Waarschijnlijk hebben deze dieren ook onze contreien afgeschuimd. De aanwezigheid van deze dieren betekent niet per se dat het er toen tropisch is geweest. Het is niet onwaarschijnlijk dat hun afwezigheid of hun terugkeer na de IJstijd deels veroorzaakt wordt door de aanwezigheid van de mens. Toch gaat men er van uit dat de temperatuur indertijd 2-3 graden hoger geweest dan nu. De plantengroei van toen geeft de situatie goed weer. In een fjord bij het Noorse Bergen heeft men sedimenten aangetroffen waarin stuifmeelkorrels zaten uit die tijd, en die bewaard gebleven zijn. Daaruit blijkt dat het Eemiën eigenlijk in twee delen uiteen valt. In het eerste deel domineerden vooral berk en den. Ook jeneverbes was algemeen. Wat later vestigde zich ook de eik, op de voet gevolgd door andere loofbomen als els, hazelaar en spar. Het grootste deel van het gebied moet door bos bedekt zijn geweest, wat zich ook uit in het vrij kleine aandeel van stuifmeel van grassen. In de tweede periode van het Eemiën nemen de grassen toe ten koste van het bos. Het land wordt kaler. De berk gaat flink achteruit en den, spar en eik verdwijnen nagenoeg. Els en hazelaar handhaven zich. De vegetatie uit dat tweede deel van het Eemiën lijkt vrij sterk op de huidige begroeiing in die Zuid-Noorse streek. In het eerste deel van het Eemiën is het het warmst geweest, waarbij waarschijnlijk vooral de zomers droog en warm waren. In de tweede

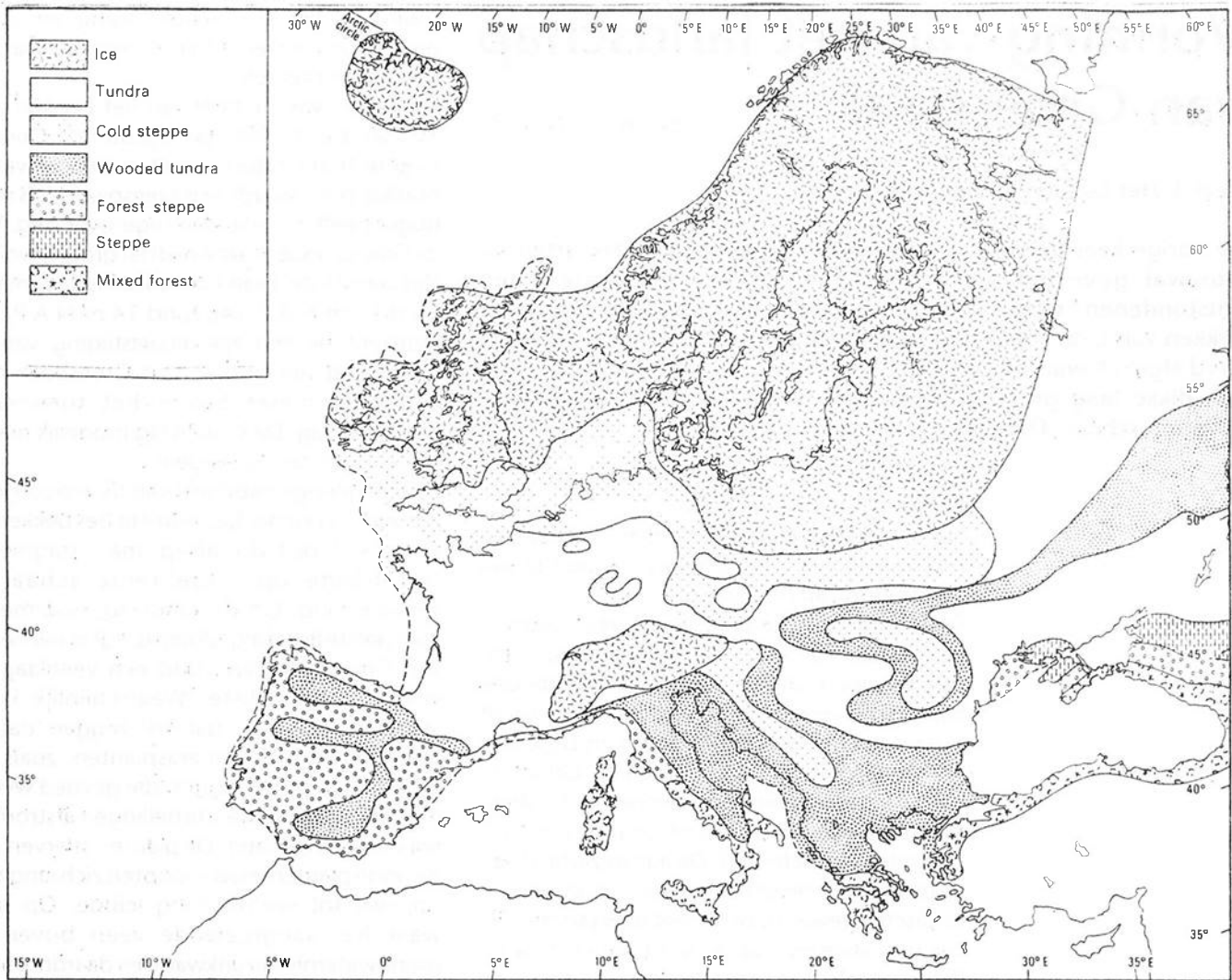
periode werd het veel koeler en natter, waardoor het bos achteruitging en vochtminnende soorten als els en hazelaar zich konden uitbreiden.

De eerste, warme helft van het Eemiën heeft 10.000 tot 11.000 jaar geduurd. Door de hogere temperatuur smolt er veel ijs van de poolkappen, waardoor de zeespiegel 5-8 meter hoger heeft gestaan dan tegenwoordig. Voor de Groesbeekse situatie had dat grote gevolgen. Het laagste deel van Groesbeek lag toentertijd rond 10 m N.A.P. (nu rond 14 m N.A.P.). Dat betekent bij een zeespiegelstijging van 5-8 meter, dat het bekken van Groesbeek maar een paar meter boven het toenmalige zeeniveau lag. De kustlijn lag mogelijk niet ver ten westen van Nijmegen!

Zo een geringe nabijheid van de zee zorgde er natuurlijk voor dat het water in het bekken van Groesbeek niet vlot afliiep, maar stagneerde. Dat leidde op uitgebreide schaal tot veenvorming. Op de zandlaag, waarmee de voorlaatste IJstijd afgesloten is, ligt in het bekken van Groesbeek inderdaad een veenlaag van enkele meters dikte. Waarschijnlijk is het laagveen geweest, dat wil zeggen dat het opgebouwd is uit moerasplanten, zoals riet, lisdodde en grote zegges, die gevoed werden met van de omringende hellingen afstromend vrij voedselrijk water. De planten stierven af en de dode plantenresten hoopten zich langzaam op, wat tot veenvorming leidde. Op delen waar het aangroeiende veen boven het grondwatervniveau uitkwam, en daardoor alleen door regenwater gevoed werd, kon mogelijk ook hoogveenontwikkeling optreden. Bij dat proces speelt veenmos een hoofdrol. Naar mijn weten is de veenlaag nooit op de samenstelling ervan onderzocht en ook niet op fossiel stuifmeel. Dit zou een goed beeld kunnen opleveren van de begroeiing op de Groesbeekse heuvels. Waarschijnlijk hebben daar eiken- of beukenbossen gestaan.

In de tweede helft van het Eemiën werd het kouder en natter. Hierdoor groeiden de poolkappen weer en daalde het zeeniveau. Waarschijnlijk heeft het veen zich in Groesbeek kunnen handhaven omdat het ook natter werd. In het Eemiën zwierven er hoogstwaarschijnlijk al mensen door dit gebied. Het zijn nomadische jagers geweest: Neanderthalers, mensen met een gedrongen, stevige lichaamsbouw. Resten van deze mensen zijn echter in Nederland niet aangetroffen, wel in België, Duitsland en Engeland.

De tweede helft van het Eemiën is de voorbode geweest van een naderende nieuwe IJstijd. Er deden zich in die periode ook al korte koude perioden voor.

Figuur 1.
Vegetatie van Europa tijdens de grootste uitbreiding van het ijs, ongeveer 20.000 jaar geleden.

Weichseliën

Rond 80.000 jaar geleden begon de laatste Ijstijd, het Weichseliën, een periode die duurde tot 10.000 jaar geleden. De temperatuur op aarde was gedurende die periode 4 graden kouder dan nu. De Poolkappen breidden zich sterk uit evenals de gletsjers van de hooggebergten. De Alpen en Pyreneeën verdwenen bijna geheel onder het ijs. De Scandinavische Ijskap breidde zich wederom sterk uit. Deze keer bereikte het ijs echter Nederland niet, maar bleef steken in Denemarken.

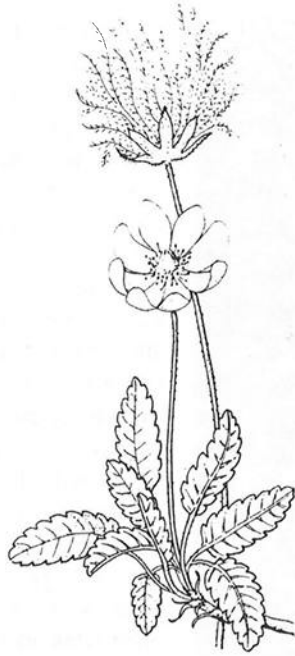
Groesbeek een toendra-oase binnen een koude-steppe?

Tijdens het kouder worden, waren de loofbossen hier ter plaatse langzaam verdwenen en hadden ze plaats gemaakt voor naaldbossen, die op hun beurt ook weer het veld ruimden voor de beboste toendra en de vrijwel kale toendra.

Het hoogtepunt van de laatste Ijstijd viel tussen 20.000 en 15.000 jaar geleden. Het landijs bereikte toen zijn grootste afmeting. Door die grote hoeveelheid vast water op het land,

bereikte de zeespiegel haar diepste punt van 140 m beneden de huidige stand. De Noordzee lag droog en je kon zo over land naar Engeland lopen. In die periode, die zo'n 20.000 jaar geleden bereikt werd, heerste er in Nederland een extreem toendraklimaat, de koude steppe, waarin stofstormen heel gewoon waren. Aaneengesloten bossen waren er niet meer, die begonnen pas weer ten zuiden van de Pyreneeën en de Alpen. In de weelderige toendra, die niet ver ten zuiden van Groesbeek lag, kwamen op beschutte plaatsen her en der nog wel bomen of boomgroepjes voor op de uitgestrekte grasachtige en in de zomer bloemrijke toendra's. De bomen die op deze toendra's stonden, waren jeneverbessen, planten die extreme koude en wind goed kunnen weerstaan. Op de windige plaatsen, buiten de beschutting zal deze soort echter laag bij de grond gebleven zijn. Dit verschijnsel zien we ook bij planten als dwergberk, beredruif, kruidwilg en poolwilg. Het zijn kleine over de grond kruipende struikjes. Fraai bloeiende planten zoals alpenruit, achtster, linnaeusklokje en diverse soorten steenbreek groeiden in deze

Achtster

gras- en zeggetoendra's.

In Nederland heerste, zoals gezegd, een koud steppeklimaat. Dat wil zeggen dat de vegetatie niet meer gesloten was, maar nog maar pluksgewijs voorkwam. Groesbeek vormde hierop waarschijnlijk een uitzondering. De stuwwal die hier een IJstijd eerder neergelegd was, zorgde voor luwte, waarin zich waarschijnlijk een gesloten vegetatiedek kon ontwikkelen, waarin de toendraplant (als hierboven genoemd), konden groeien.

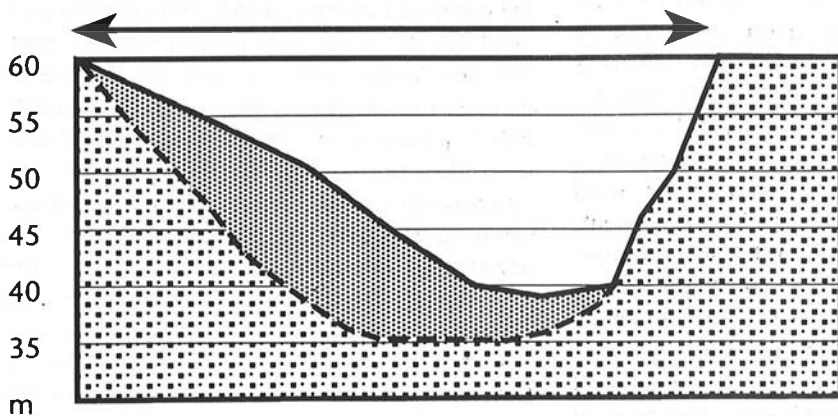
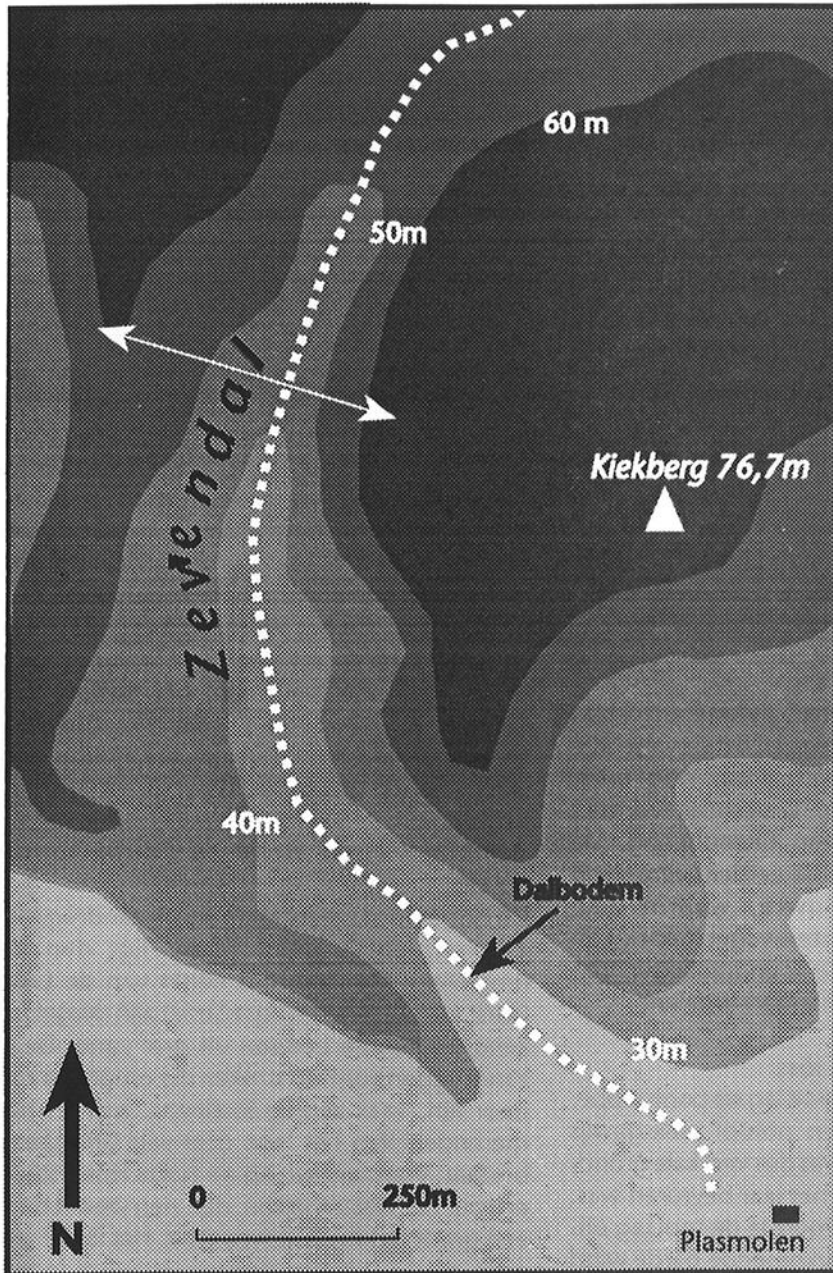
Stofstormen brengen löss

Buiten deze oase van luwte lag de poolsteppe, waar planten het alleen pols-of pleksgewijs konden uithouden, er was dus veel kale grond, die een groot deel van het jaar bevroren was. Bij flinke droge vorst droogde de toplaag uit. Door de veelvuldig voorkomende harde wind ging het vervolgens flink stuiven. Vooral zandige gebieden, zoals grote delen van de Noordzee en de brede beddingen van door het land kronkelende en vlechtende rivieren, leverden enorme hoeveelheden zand, die over het land joegen en het de aanwezige begroeiing nog moeilijker maakten. De door de wind verplaatste hoeveelheden zand waren enorm. Grote delen van West-Nederland raakten bedolven onder een dikke laag zand, die we dekzand noemen. Groesbeek lag echter zo ver verwijderd van de drooggevalen zandige Noordzeebodem, dat het meeste grove zand Groesbeek niet kon bereiken. Het was al neergeslagen voordat het hier was aangeland. Fijn stof kon Groesbeek wel makkelijk bereiken en het zou zelfs nog veel verder meegevoerd zijn, ware het niet dat er hier een stuwwal lag, waarachter een luwte was. We vinden het in Groesbeek aan de oostzijde van de stuwwal

aan de luwe zijde. We noemen dit fijne stof löss. Niet alleen de luwte, maar vooral de plantengroei die in die luwte aanwezig was, zorgde voor een extra luwte, zodat het neergelegde stof niet opnieuw kon opstuiven, maar werd vastgelegd, net zoals dat nu in de duinen nog gebeurt. In het Zevendal kunnen we op een fraaie wijze de werking van de luwte zien. Zoals we de vorige keer zagen, is het Zevendal een smeltwaterdal van de voorlaatste IJstijd. De richting van het dal is ongeveer Noord-Zuid. Hierdoor lag het dal in het Weichseliën haaks op de overheersende westenwind. De westelijke dalwand lag daardoor uit de wind, de oostelijke meer in de wind. Aan de luwe kant, waar een relatief luxueuze begroeiing gelegen moet hebben, zijn grote hoeveelheden löss neergelegd; aan de andere kant vinden we niets, daar ligt het grove zand met grind aan de oppervlakte. Er is in dit dal zoveel löss afgezet dat het asymmetrisch is geworden (zie figuur 2). Ook in de binnenhellingen van het bekken van Groesbeek ligt veel löss. Bij Klein Amerika en in de omgeving van de Wijlerbaan kan de laag wel bijna een meter dik zijn.

Zandrug van de Horst en Cranenburgse Straat

De Hoge Horst is een langgerekte zandrug, die 1 misschien 2 meter hoger ligt dan de omgeving. Ook aan het begin van de Lage Horst en de Cranenburgse Straat zijn dergelijke zandruggen. Ze bestaan uit grof zand. Deze zandruggen vormen stroken die omgeven zijn door fijn, vaak zandig lössleem, waaruit het merendeel van het lage deel van Groesbeek bestaat. Wanneer we op de Hoge Horst staan en naar het westen kijken, dan zien we dat daar een groot gat in de stuwwal zit. Het is het gat waar nu de spoorlijn door de stuwwal loopt. Dit gat is een smeltwaterdal. Het vormde zich, zoals we de vorige keer gezien hebben, toen het smeltwater wegliep van de smeltende ijstong, die de stuwwallen in de voorlaatste IJstijd opstuwde. Dit smeltwaterdal werd, toen de stoffige poolwinden een IJstijd later over het land raasden, een tochtgat. Achter dat gat was geen sprake van luwte, waar löss zich kon afzetten. Daarom ontbreekt daar die grondsoort. De wind was er zelfs zo sterk dat de kale grofzandige bodem van de puinwaaier (sandur), die aan de andere kant ervan lag, in beweging kwam en door het smeltwaterdal stooft, om tenslotte aan de binnenkant van de stuwwal tot enkele lage, langgerekte wallen opgestoven te worden. Een kleine, korte in het zuiden: de Lage Horst en twee grotere pal achter het gat: de Hoge Horst en de Cranenburgse Straat.

gestuwd glaciaal

löss

Figuur 2. Het asymmetrische smetwaterdal van het Zevendal.

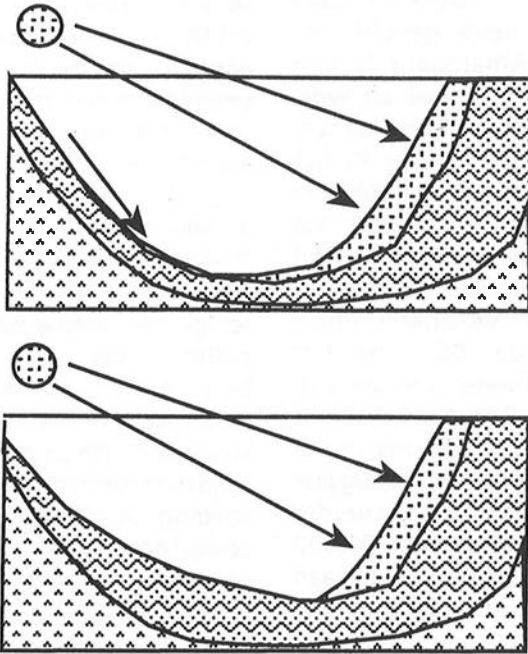
Erosie en afbraak

Naast de afzetting van löss en de vorming van de zandruggen in het bekken van Groesbeek had er tijdens de IJstijd ook afbraak plaats. Het toendraklimaat werkte dit in de hand. In die tijd was de ondergrond tot een diepte van circa 10 meter diepte bevroren. Alleen in de zomer kon de bovenste meter ontdooien. Dan vormde zich een blubber, die naar beneden kon glijden. We hebben dat in de vorige aflevering al gezien. Dit proces was, doordat er tijdens een groot deel van de IJstijd een toendrabegroeiing aanwezig was, lang niet zo grootschalig als aan het einde van de voorlaatste IJstijd. Het had een meer lokaal karakter, zoals we verderop zullen zien.

De bevroren ondergrond had ook tot gevolg dat zich geen grondwater kon verzamelen. Smeltwater en regenwater kon alleen maar oppervlakkig afstromen. Hierdoor ontstonden er vele stroompjes in de blubberige ontdooide toplaag. Wanneer enkele stroompjes bij elkaar kwamen en zich verenigden tot grotere, dan kon de begroeiing de bodem niet vasthouden en ontstonden er geultjes, die tot op de permanent bevroren ondergrond konden doordringen. De daarop volgende zomer dooide de in de geul bevroren bodem verder, waardoor de geul zich wat dieper kon invreten. Zo ontstonden langzaam aan diepe geulen in de stuwwal. Zij zorgen voor het heuvelachtige karakter van de stuwwal. De Zevenheuvelenweg snijdt een aantal van dergelijke geulen, vandaar dat het er steeds flink omhoog en omlaag gaat. Deze dalen zijn weliswaar een stuk kleiner dan de smeltwaterdalen uit de voorlaatste IJstijd, maar ze kunnen toch flinke afmetingen bereiken, vooral als ze het resultaat zijn van het bij elkaar komen van een aantal kleinere geulen. Mooi zijn soms de vertakkingen te zien. Het dal bij de Kamp/Siep is zo'n groot dal waarin nog een tweetal kleinere zijdalen uitkomen. Dit is in het landschap mooi te zien.

Het dal bij de Siep laat overigens nog iets zien. De beide wanden van de helling zijn niet even steil. De naar het Zuiden gerichte helling, waar de zon op schijnt, is veel steiler dan de in de schaduw gelegen noordhelling. Oorspronkelijk waren beide hellingen even steil. Vanwege de schaduwwerking ontdooide de noordhelling in de zomer maar zeer oppervlakkig, zodat de toplaag nauwelijks ontdooide. De zo ontstane blubber vloeyde naar beneden waardoor de helling steeds ondieper werd. De zuidzijde ontdooide veel verder en droogde oppervlakkig zelfs uit, waardoor zich nauwelijks blubber kon vormen. Bovendien had de zuidzijde vanwege de

warmte en de beschutte ligging wellicht een vrij weelderige vegetatie gekend, die de bodem vasthiel. Zo is een fraai asymmetrisch dal ontstaan.

Figuur 3. Vorming van het asymmetrisch droogdal van de Siep door zonnearmte.

- Ogedroogde grond
- met water verzadigde grond
- bevroren grond

Nadat de IJstijd over zijn hoogtepunt heen was, verbeterde het klimaat snel. De aaneengesloten toendra-vegetatie kwam weer terug. Daarmee werd de lössafzetting minder. De vorst verdween uit de grond, waardoor het water weer de grond in kon zakken. Veel watervoerende dalen vielen daarom droog. Men noemt ze nu dan ook droogdalen. Het proces van dalvorming kwam tot stilstand en daarmee ook de grootschalige aanvoer van zand. Rond 12.000 jaar geleden was het klimaat zover verbeterd dat er weer berkenbossen verschenen. Toch kwam er nog een terugval in het klimaat, waardoor de berken weer zo'n 1000 jaar verdwenen en vervangen werd door de toendra. 10.000 jaar geleden was het Weichseliën afgelopen. Toch was het Groesbeekse landschap nog niet klaar.

Henny Brinkhof

- Veem
- Humeus sterk lemig zand
- Zandig leem
- Zeer sterk lemig zand
- Zwak lemig zand
- matig leemarm zand
- zand

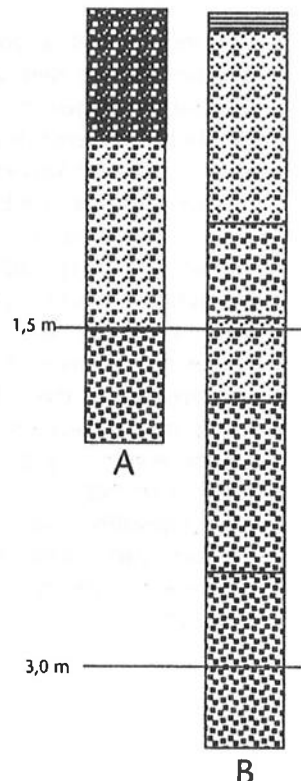
Dalen die in Noord-Zuid-richting lopen zijn wel symmetrisch. Daar vond op beide zijden afstroom van blubber plaats.

De grond die de stroompjes en beekjes meenamen, werd in het bekken van Groesbeek afgezet, bovenop de veenlaag van het Eemiën. Het is fijn zand (zie figuur vorig milieujournaal). In De Bruuk is die laag ongeveer 7 m dik.

Aan grondboringen, die onlangs in De Bruuk verricht zijn, is te zien dat het bovenste deel van dit zandpakket leem bevat. Het is verspoelde löss, afkomstig van de flanken van de stuwwal, die samen met zand aangevoerd werd en hier afgezet werd. Mooi te zien is dat deze leem pas in de bovenste laag van het pakket aanwezig is. Dit klopt mooi met het feit dat de löss pas laat is afgezet, in een periode, waarin de IJstijd haar maximum bereikte, ca. 20.000 jaar geleden.

Hogerop in het bekken van Groesbeek is dit afgezette materiaal veel grover. Zo vinden we bijvoorbeeld bij de Lage Horst op anderhalve meter, en dieper, grof zand dat vaak grind bevat. Het van de hellingen afstromende water had nog zo'n grote snelheid dat hier alleen grof zand kon bezinken en dat zelfs grind tot hier meegesleurd kon worden.

Figuur 4. Boorbodemprofielen in de Lage Horst (A) en De Bruuk (B).

Tandarts en milieu

De meesten van ons komen regelmatig bij de tandarts. Je staat er niet zo bij stil, maar in de tandartspraktijk wordt wel gewerkt met milieubelastende metalen. Gaatjes in tanden en kiezen worden namelijk gevuld met amalgaamvullingen. Amalgaam is een verbinding van zilver, koper, zink en kwik. Vooral in een tandheelkundige kliniek komt er een flinke hoeveelheid amalgaam in het afvalwater. Deze stof komt na het zetten van een vulling via het mondafzuigsysteem en via het spuugbakje in het water terecht. Het Zuiveringschap eiste vorig jaar dan ook op basis van de "Wet Verontreiniging Oppervlaktewateren" dat 95% van het amalgaam uit het afvalwater van de afd. Tandheelkunde van het Radboudziekenhuis zou worden verwijderd, voordat het in het gemeenteriool wordt geloosd. Eind vorig jaar is er daarom een amalgaamafscheider geïnstalleerd. Zo'n apparaat kost 78.000 gulden, plus elk jaar drieduizend gulden aan afvoer- en vernietigingskosten. De fabrikant garandeert dat 99.5% van de vervuilende stof wordt tegengehouden. Het Zuiveringschap ging accoord met de installatie.

Nogmaals de aardappel

Zoals we al schreven in GMJ nr. 75, is de "aardappelloorlog" voorbij. Er wordt hard gewerkt aan het milieuvriendelijker maken van de aardappelen. In de winkels moeten we echter nog steeds oppassen! Er zijn drie soorten aardappelen: biologisch geteelde, met gif geteelde en een groep er tussenin. De met gif en bestrijdingsmiddelen geteelde aardappelen wil men vervangen door nieuwe rassen. Deze liggen al in de supermarkt. Ze zijn vaak verpakt in zakken met natuurofdruk en teksten als "milieuvriendelijk geteeld", of "milieubewust". Bij Edah is zelfs een bordje "ECO" boven een schap met aardappelen gesignaleerd. Deze zullen wel met minder gif en bestrijdingsmiddelen geteeld zijn, maar biologisch geteeld (dit is zonder gif en kunstmest) zijn ze zeker niet. En "EKO" is nog altijd het keurmerk voor biologisch-dynamische voeding. Allemaal heel verwarrend voor de consument. Een nadelig gevolg van de verwarring bij de consument is, dat de groei van de laatste jaren van de verkoop van (echte) EKO-aardappelen, nu weer terugloopt. Want de consument verkeerd in de mening dat de andere aardappelen ook goed zijn, en ziet daardoor de aardappelen die voorzien zijn van het echte EKO-predicaat over het hoofd.

MILIEU RONDOM

Oormerk voor schapen

Vonden we het al zo erg dat de runderen geormerkt werden, vanaf 1995 krijgen ook de schapen en geiten een geel plastic oormerk. De Stichting Gezondheidszorg voor Dieren (!) acht deze maatregel nodig voor de ontwikkeling van de Europese handelsmarkt. Op die manier kunnen schapen en geiten die verhandeld of geslacht worden binnen het EG-gebied worden geïdentificeerd. Ook de lammeren krijgen een oormerk. Bij Natuurmonumenten lopen verschillende schaapskuddes over de heide, bij Dwingelo, Kampina en Veluwezoom. Ook deze schapen zullen over een jaar met een geel oormerk rondlopen. Natuurmonumenten heeft in een aantal gevallen vrijstelling gekregen voor het merken van runderen; men wil hetzelfde proberen te bereiken voor het merken van schapen.

Daarnaast doet zich nog het feit voor dat, als er in een supermarkt biologisch geteelde aardappelen liggen, ze tweemaal zo hoog geprijsd zijn in vergelijking met de andere. Deze winst komt beslist niet bij de boer terecht.

Post per vrachtauto

De posttrein gaat verdwijnen. In 1997 zal de post per vrachtwagens vervoerd worden, omdat het voordeliger is. De PTT denkt met deze verandering 11 miljoen gulden per jaar te besparen. Voor het milieu is dit geen verbetering: het vervoeren per vrachtwagens kost driemaal zoveel energie en veroorzaakt tienmaal zoveel luchtverontreiniging als vervoer met de posttreinen. "Natuur en Milieu" heeft geprotesteerd bij Minister Alders (milieu) en Maij (vervoer). CDA en Groen Links stelden Kamervragen. Minister Maij zegt dat ze er niets aan kan doen, omdat de PTT en NS zelfstandige bedrijven zijn. Er rest nog een sprankje hoop: na alle ophef in de kamer en in de pers, is

bewerkstelligd dat de PTT en NS opnieuw zullen overleggen of een deel van de post in de toekomst per trein vervoerd kan (blijven) worden.

Stelling

Het groeiend aantal alleenstaanden vormt, vanwege het inefficiënte gebruik van grondstoffen en energie, een zwaar onderschatte bedreiging voor het milieu. (Uit: proefschrift van Mart van der Poel)

Waterbesparende perlators

Waterbesparende perlators zijn voorzien van een fijnmazig rooster, waardoor de waterstraal breder wordt, maar er minder water uit de kraan komt. Hierdoor kun je waterverbruik (en de kosten) terugdringen.

In het Radboudziekenhuis zijn de laatste paar maanden een paar honderd perlators op kranen bevestigd. Het idee kwam van de medewerkers van de Technische Dienst. Men is er erg enthousiast over: al na een paar weken werd er een flinke besparing op de hoeveelheid water geconstateerd. Er zijn bij de Medische Faculteit totaal zo'n tienduizend kranen. Inmiddels is besloten om al deze kranen binnen vijf jaar van een waterbesparende perlator te voorzien. Dit brengt voor het ziekenhuis geen extra kosten met zich mee, daar de oude perlators toch vervangen moesten worden. Zo kan men de zorg voor het milieu soms tot uiting brengen in kleine verbeteringen.

Bloemen

De koude wintermaanden zijn voorbij. We kijken verheugd naar de voorjaarsbloemen in de stalletjes. Ze zijn er weer: sneeuwkllokjes, hyacinten, tulpen en narcissen. Nog steeds geteelt met veel gif, maar langzamerhand komt daar verandering in. In de reguliere teelt is voor een bos rozen van twintig stuks nog ongeveer vier kubieke meter gas verbruikt en zijn er 32 gram meststoffen en een halve gram bestrijdingsmiddel gebruikt! De bloemen- en bollenteelt is in Nederland kampioen milieuvveruiler.

Geleidelijk aan komen er echter steeds meer EKO-bloemverkopers. Op de Bloemenveiling te Aalsmeer houdt men de adreslijst bij. Inlichtingen kan men verkrijgen bij: Conny van den Berg, Postbus 1000, 1430 BA Aalsmeer, tel. 02977-32527/34567.

Wat de "gewone" bloemen betreft is er wat verschil in milieubelasting: zeer milieubelastend zijn gladiolen, lelies en hyacinten. Iets minder milieubelastend: tulpen, narcissen en irissen. Nog wat minder milieubelastend: rozen en chrysanten. Naar verhouding het minst milieubelastend: alstroemeria's, freesia's, anjers, gerbera's en gipskruid.

Adri Versluis

WMG en de jacht

Afgelopen najaar jaagden de jagers er in Groesbeek weer lustig op los. Voor het eerst sinds 20 jaar werd er weer een drijfjacht gehouden in De Bruuk. Van een tweede geplande drijfjacht in het gebied werd afgezien, vanwege de negatieve publiciteit in de kranten over de drijfjacht. Dat nam niet weg dat er in het Groesbeeks Bos nog enkele malen een drijfjacht is gehouden. Zo werd op 8 januari van dit jaar in het Groesbeeks Bos nog een drijfjacht georganiseerd, waaraan maar liefst zo'n 30 drijvers, waaronder kinderen, en 20 jagers deelnamen. Tijdens deze jachtpartij werden percelen systematisch uitgekamd. Geen enkele dier dat zich daarin bevond en dat bejaagbaar was had enige kans te ontsnappen. In natuurbeschermingskringen en bij dierenliefhebbers wordt steeds weer de vraag gesteld: "Kan dit wel?"

Waarom jagen mensen?

De langste tijd van zijn bestaan op aarde is de mens een jager en verzamelaar geweest. Niet alleen vlees vormde een belangrijke voedselbron, maar ook andere delen van dieren waren belangrijk, zoals de huid of botten. De mens had dan ook al snel in zijn bestaan allerlei gereedschap ontwikkeld om de dieren te bemachtigen en de dode dieren te bewerken: vuistbijlen, schrappers pijlpunten, bogen, speren blaaspijpen en harpoenen. Dieren werden ook regelmatig in een hinderlaag gelokt en gestenigd. Vlees en vis waren belangrijke eiwitbronnen.

Toen de mens dieren ging domesticeren en akkerbouwgewassen ging ontwikkelen en verbouwen, ging het belang van de jacht achteruit. Jachtbuit bleef een belangrijke aanvulling op het menu van de landbouwmens, vooral in tijden van schaarste. Er diende zich toen ook een andere vorm van jacht aan. Schadelijk wild dat de akkers of veestapel bedreigde, moest uitgeroeid worden.

In de Middeleeuwen veranderde dat. De jacht werd een privilege van de adel. Voor hen was de jacht geen eerste levensbehoefte meer, maar een tijdverdrijf. Om deze sport te kunnen beoefenen, was het noodzakelijk dat er een goede wildstand was en dat ongewenste jagers er niet met de buit vandoor gingen. Die ongewenste jager was indertijd de gewone man, die om te eten jaagde. Omdat dat vaak illegaal gebeurde op de wildrijke landerijen van de edelen, werd dit stropen genoemd. De stropers werden vervolgd. Hetzelfde goldt voor dieren die jachtwild voor zich opeisten. Roofdieren als wolven, maar ook roofvogels als havik en buizerd moesten het ontgelden. De jagers van tegenwoordig leven in de traditie

van de adellijke jagers, maar ze hebben ook de taak van opruimers van 'schadelijk' wild op zich genomen.

Zij dragen zorg voor een goede wildstand en voeren het wild vaak zelfs bij. Er zijn ook jagers, die beweren dat ze door te jagen de natuur in stand houden. Zij hebben de taak van de grote roofdieren overgenomen, die uit ons land verdwenen zijn. Roofdieren hebben echter maar een beperkte invloed op de wildstand. Het aanbod van voedsel drukt vaak een belangrijker stempel op de populatie. De winterperiode is de periode waarin door voedselschaarste dieren omkomen. Jagers voeren dan echter vaak het wild bij, zodat zij daardoor juist een te hoge wildstand in stand houden. Die te hoge stand heeft tot gevolg dat bossen overbegraasd worden en een onnatuurlijke opbouw krijgen. Zo heeft een dergelijke handelswijze van de jager juist een nadelige invloed op de natuur. Daarnaast blijven de jagers zeer fanatiek de grotere roofdieren die er nog over zijn, zoals de vos en stiekum ook de havik, vervolgen. Ook nadelig voor de natuur is het jagen zelf. Het schieten heeft een sterk versturende werking. Dieren vluchten weg en durven vaak lange tijd niet terug te komen in hun leefgebied (vooral vogels). Hierdoor kunnen zij geen voedsel zoeken of doen dat elders. Dat kan betekenen dat er juist daardoor onnodige schade in de landbouw optreedt.

Een nieuwe visie op de natuur

Nu heeft in onze cultuur de natuur de afgelopen 2000 jaar ten dienste van de mens gestaan. De mens had, vond hij zelf, het onbetwistbare recht met de natuur te doen wat hem wenselijk achtte. Vanuit deze visie is niet alleen de roofvogelvervolgung te verklaren en het jagen voor de lol, maar ook het kappen van Nederlands laatste oerbos, zo'n 130 jaar geleden.

De laatste decennia gaan steeds meer mensen op een andere manier naar de natuur kijken. De natuur krijgt steeds meer een eigen waarde, waarin niet zo maar naar hartelust ingegrepen (of vernield) kan worden. Deze visie is echter niet nieuw. Bij bepaalde primitieve culturen is deze zienswijze heel gewoon. Zo vinden de Hopi-indianen in Arizona dat de mens alleen maar mag ingrijpen in de natuur als dat echt noodzakelijk is. Een Hopi-indiaan zal niet zo maar een boom omhakken, een dier doden of zelfs een rotsblok weghakken. Zij voelen zich nauw verbonden met de natuur. Een dergelijk levenshouding begint zich ook heel langzaam in onze cultuur af te tekenen. Dat betekent dat er steeds meer mensen zijn die vinden dat er niet zo maar voor de lol op dieren gejaagd mag worden. Er moet een goede reden voor zijn.

Een dier dat geen schade berokkent zou ook beschermd moeten zijn, is hun visie. Zij vinden zelfs dat dieren die wel schade veroorzaken in beginsel ook het recht hebben om te leven; dat beperkte wildschade op de koop toe genomen moet worden en middels schaderegelingen gecompenseerd. Zij vinden ook dat wildschade, indien deze te groot wordt, ook middels andere maatregelen dan de jacht beperkt kan worden. Dieren kunnen gevangen worden en overgeplaatst worden naar andere gebieden. Dieren kunnen ook wegelokt

worden naar in te richten natuurgebieden die voor hen aantrekkelijk zijn. Schadegevoelige gebieden zouden bijvoorbeeld ook afgerasterd kunnen worden. Jacht in natuurrezervaten is onaanvaardbaar, mits ingrijpen noodzakelijk is voor de instandhouding ervan, wat in een enkel geval wel eens opgaat.

De WMG hangt ook deze visie aan en zou dan ook het liefst zien dat de jagers hun geweren aan de wilgen hangen.

Henny Brinkhof

Jaarvergadering 1993

Woensdag 27 april 1994 houdt de Werkgroep Milieubeheer haar jaarvergadering.

Deze avond heeft als thema natuurontwikkeling. Vandaar dat als locatie deze keer voor het Aardhuis gekozen is. Het prachtige gebouwtje ligt verscholen midden in de voormalige Heemtuin, een stukje natuurontwikkeling dat jammer genoeg nagenoeg tot een einde gekomen is.

Na een korte vergadering die duurt van 20.00 uur tot 20.30 u, waar de WMG activiteiten van het vorige jaar besproken worden, het financieel jaarverslag besproken wordt en bestuursverkiezingen plaatsvinden, zal vanaf 20.45 u een lezing gehouden worden door Henny Brinkhof. Deze lezing gaat over natuurontwikkeling in Groesbeek. De plannen en ideeën om de natuur in Groesbeek wat meer kansen te geven, worden dan uiteengezet. Natuurlijk is er mogelijkheid voor discussie.

Wij nodigen alle abonnee's van het Groesbeeks Milieujournaal uit om deze avond onze gast te zijn.

Het Aardhuis ligt op het erf van de Familie Bredie aan de Knapheideweg, tegenover de Koepel.

Het verzamelen van natuurboeken

De boekenweek met het boekenweekgeschenk "Transit", geschreven door Hella Haasse, is al weer verleden tijd als u dit leest. Toch wil ik het, naar aanleiding van de boekenweek, in dit artikel hebben over boeken. Over het verzamelen van boeken om precies te zijn. Ondanks het sombere gegeven dat er de laatste jaren 1 miljoen (literaire) boeken per jaar minder verkocht worden, is er op verschillende terreinen nog volop activiteit rondom het boek.

Eind vorige eeuw/begin deze eeuw verschenen er nogal wat boeken die in het teken stonden van de natuur, zowel wat de inhoud betreft, als de fraai geïllustreerde omslagen. Een paar collecties worden hieronder beschreven.

De collectie van de Heimans en Thijsse Stichting

Twee personen die eind vorige eeuw/begin deze eeuw in Nederland de belangstelling voor de natuur en natuurliefde op gang brachten, waren de onderwijzers E. Heimans (1861-1914) en Jac. P. Thijsse (1865-1945). Er waren in de periode waarin zij leefden nog volop natuurgebieden in ons land, maar daar werd weinig aandacht aan besteed. Als er al een enkeling was met liefde voor de natuur, dan ging die uit naar exotische planten uit verre streken. Heimans en Thijsse bleven hierin echter dicht bij huis. Zij observeerden met veel liefde de levende dieren en de plantensoorten. Hun grote enthousiasme wilden ze op anderen overdragen. Hiervoor hadden vooral de

mensen uit de lagere sociale klassen hun belangstelling. Vooral ook bij de kinderen wilden zij een natuurbesef op gang brengen. Derhalve begonnen zij met het schrijven van een serie boekjes, met het doel de natuur dichterbij de mensen te brengen. Het eerste deeltje van de reeks was "Van Vlinders, Bloemen en Vogels"; het verscheen in 1894. De reeks was een groot succes, maar daar de uitgaven nogal afweken van wat toen gebruikelijk was, kwamen er veel reacties en vooral veel vragen. Daarom besloten de onderwijzers (in 1896) het tijdschrift "De Levende Natuur" op te richten. De ondertitel was "tijdschrift voor natuursport" (het werd dus gezien als een actieve bezigheid!). Ook de uitgave van het tijdschrift werd een groot succes. Veel mensen trokken de natuur in; de belangstelling was gewekt. Het gevolg was dat de natuurliefhebbers zich wilden organiseren. Van Heimans en Thijsse kwam het initiatief (1901) om de "Nederlandse Natuurhistorische Vereniging tot Behoud Natuurmonumenten van Nederland" op te richten. Zo hebben beide onderwijzers veel pionierswerk verricht op het gebied van natuurbeleving in ons land.

In 1965 was het honderd jaar geleden dat P. Thijsse geboren werd. Deze herdenking was voor de onderwijzer Jaap Zwier, die in 1965 op de Jac.P. Thijsse-school te Renkum werkte, aanleiding om alles over Thijsse, Heimans en hun navolgers te gaan verzamelen. Verzameld werden: boeken, tijdschriften, brieven en andere documenten. Gezien het waardevolle karakter van de verzameling werd in 1977 de "Stichting Heimans en Thijssebibliotheek en archief" opgericht. In het bestuur zaten vertegenwoordigers van belangrijke natuurverenigingen. Eerst was er apart de "E. Heimans-stichting" en de "Stichting dr. J.P. Thijsse". In 1993 heeft een fusie plaatsgevonden, waaruit de huidige "Heimans en Thijsse Stichting" ontstaan is.

De collectie van de Heimans en Thijsse Stichting en de Bibliotheek is ondergebracht in het Hugo de Vriescentrum, Plantage Middenlaan 2c, 1018 DD Amsterdam. In de bibliotheek wordt het documentatiemateriaal van E. Heimans, Jac. P. Thijsse en hun navolgers verzameld en toegankelijk gemaakt. Deze collectie telt ongeveer 1400 titels van boeken! Het zijn meestal fraai geïllustreerde werken. In onze tijd van teloorgang van de natuur zijn het zeer interessante en waardevolle werken. De bibliotheek is alleen op vrijdag geopend van 09.00 tot 16.30 uur.

In 1993 is er een boek uitgebracht van de zoon van E. Heimans. Titel: "Zinkviooltjes en

zoetwaterwieren. J. Heimans (1889-1978). *Natuurstudie en natuurbescherming in Nederland*". In het boek beschrijft de zoon van E. Heimans het leven van beide onderwijzers en hun navolgers, hun werk, de Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, de Vereniging Natuurmonumenten, natuurboeken en tijdschriften. De uitgever van dit boek is: Uitgeverij Verloren, Hilversum, ISBN 90 6550 364 1.

De Verkade-albums

Een ander geliefd verzamelobject zijn de Verkade-albums. Vijftig jaar na het verschijnen van de laatste titel, zijn de albums nog steeds zeer populair. Het begon eigenlijk een beetje per ongeluk. De grondlegger van de Verkade fabriek, Enricus Verkade jr., kocht in 1900 via een importeur een partij Duitse kleurenplaatjes. Ze bleven een paar jaar op de zolder van de fabriek liggen. In 1903 wilden ze tot een andere verpakking van de koek en beschuit overgaan. Op dat moment beschikte men niet over reclame-middelen, dus werden de plaatjes van zolder gehaald en bij de verpakking

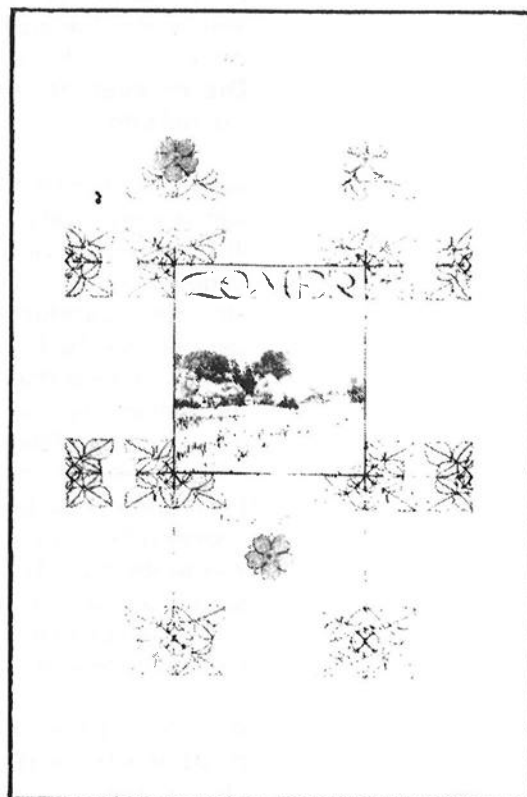
ingesloten. De plaatjes konden verzameld worden en in een album ingeplakt. Het album kostte f 0.25 en was te koop bij de kruidenier. Verkade bracht drie albums op de markt voor de Duitse kleurenplaatjes. Dit zijn de voorlopers van de "echte" Verkade-albums. Het zijn ware collectors items geworden!

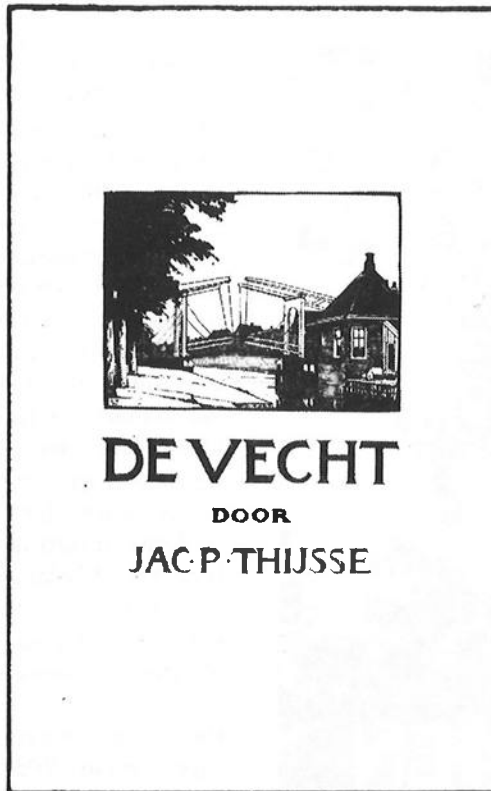
Deze manier van plaatjes verzamelen was nieuw in Nederland en sloeg direct goed aan bij het publiek. Al in het eerste jaar verdubbelde de omzet van de koek. Op de plaatjes stonden verschillende onderwerpen, bijvoorbeeld: walvisvaart, tuinbouw en vruchten.

Om tot een thema te komen, besloten Enricus Verkade, zijn zoons Jan en Eduard, en schoonzoon Jan Voerman om voor het onderwerp **natuur** te kiezen. Want er begon toen nogal belangstelling voor de natuur te komen. Om een goede kwaliteit te verkrijgen, werden bekende auteurs en vakbekwame illustratoren benaderd.

Het eerste album had als titel **Lente** en verscheen in 1906. Direct daarna volgden de andere drie seizoenen-albums. Van **Lente** werden 17.487 exemplaren verkocht. Van het tweede album **Zomer** werden meer dan 30.000 stuks verkocht! Schrijver van deze albums: Jac. P. Thijsse. Vanaf 1906 verscheen er ieder jaar een nieuw album, tot de Eerste Wereldoorlog.

Er kwamen echter ook wel tegenslagen. In 1906 verscheen het album **Friesland**; dit was de laatste van een serie van vier

landschapsalbums. Aantal verkochte exemplaren: 16.000. Bij Verkade dachten ze nooit meer een Verkade-album uit te kunnen brengen.

Echter, in 1925 pakte men de draad weer op en verscheen **Mijn aquarium**. Daverend succes! In 84.000 huisgezinnen werden de plaatjes verzameld. Tot 1940 verscheen er weer ieder jaar een album. Allemaal hadden ze de natuur tot onderwerp (bijvoorbeeld: Vetplanten, Cactussen, Paddenstoelen, Onze grote rivieren). Het best verkochte album was: **Dierenleven in Artis** (1939): 155.347 exemplaren.

Aan ieder album werkte een team van drie of vier personen: een auteur en twee of drie illustratoren. De vaste auteurs hadden in hun dagelijkse leven veel met de natuur te maken. De meest productieve en aanspreekbare persoon was Jac.P. Thijsse. Toen hij in 1905 benaderd werd door Enricus Verkade, wilde hij aanvankelijk niet meedoen, daar hij niet aan commerciële reclame-acties wilde meewerken. Uiteindelijk ging hij overstag door het argument dat hij op deze wijze zijn liefde voor de natuur op een zeer groot lezerspubliek kon overbrengen. Er werkten acht verschillende kunstenaars aan de albums mee. De meeste van hen waren familieleden of vrienden van de familie Verkade.

Al in de beginperiode van de actie klaagden de klanten dat zij vaak dezelfde plaatjes kregen. Daarom werden ruilformulieren beschikbaar

gesteld. Als men zeven gelijke plaatjes had, kon men op een ruilformulier de gewenste ontbrekende plaatjes aanvragen. Er werd bij Verkade hiervoor een aparte "Albumafdeling" ingericht. In de jaren dertig was het sparen van deze plaatjes een ware rage geworden. Op de ruilafdeling werkten dertig vrouwen, die per jaar 190.000 ruilingen verzorgden.

Er werden ook ruilbeurzen georganiseerd door Verkade. Hierdoor kon men de kosten drukken van het dure ruilsysteem. Ook bracht Verkade kalenders en kwartetspellen op de markt, waarop de overtollige plaatjes geplakt konden worden (dit om handel erin te voorkomen).

Met de productie en distributie van de albums waren hoge kosten gemoeid, maar toch werd het geheel een commercieel succes. Tussen 1940 en 1960 verschenen er 27 albums. Hiervan werden meer dan twee miljoen exemplaren verkocht. Bovendien werkte dit systeem klantenbindend. Er werd geen beschuit meer van Hille gekocht, als men de plaatjes van Verkade spaarde. Een geïrriteerde bakker adverteerde in de krant: "Goede koek behoeft geen prentje om kinderen te verwennen", maar deze slogan maakte geen indruk.

Het plezier dat men er met elkaar aan beleefde werkte ook de belangstelling voor de natuur in de hand. De albums worden daarom ook wel "Volksencyclopedie voor de natuur" genoemd. Door de Tweede Wereldoorlog kwam er een einde aan de actie. In 1965 nog werd **Vogelzang** uitgegeven; dit ter ere van de 100ste geboortedag van Jac. P. Thijsse.

In de jaren zeventig en tachtig werden een aantal albums herdrukt. De originele albums worden nu gretig verzameld, er moet nu aanzienlijk meer voor betaald worden dan de f 0.25 voor de eerste albums met de Duitse plaatjes.

De collectie van de Landbouwuniversiteit te Wageningen

Ook de Landbouwuniversiteit te Wageningen beschikte, net als de Verkade fabriek, over een zolder. Toen mevrouw Oldenburger-Ebbers 15 jaar geleden naar Landbouwuniversiteit ging om een aantal oude boeken te zoeken, trof ze op de stoffige, bijna ontoegankelijke zolder, een chaos van oude boeken aan. Door haar interesse voor deze oude boeken werd ze drie jaar later als conservatrice op de Landbouwuniversiteit aangesteld. Haar taak werd het dus om deze schat aan oude boeken te (laten) conserveren en te catalogiseren. Mevrouw Oldenburger-Ebbers is biologe, met als hoofdspecialisatie de historie van de biologie.

Waar kwamen deze boeken vandaan?

In 1876 werd de Bibliotheek gesticht, toen de eerste Rijks Landbouw Hogeschool werd opgericht. Bij de aankoop van de boeken werd uitgegaan van het hele "Landbouwgebied" (met grote L!). Daar viel onder: landbouw, algemeen, technologie, tuinbouw, bosbouw, veeteelt, architectuur/tuinarchitectuur, exacte wetenschappen, natuurlijke historie, botanie, zoologie, land- en volkenkunde, kaarten en atlanten, staats- en rechts-wetenschappen. Op de zolder bevonden zich ook oude kruidenboeken, waarvan een flinke collectie uit de 16de en 17de eeuw. De naieve blik van eeuwen geleden heeft iets verfrissend. Veel mensen zijn onder de indruk van de gegevens in die boeken.

In zo'n kruidenboek treft men een combinatie aan van plantenwereld en medische wetenschap. Want niet alleen allerlei planten en kruiden werden beschreven, maar ook de geneeskrachtige werking ervan. Vaak komen ze overeen met wat men nu opnieuw ontdekt. Ook voor wetenschappers is het interessant, want de gegevens in die boeken zijn uit de tijd dat de wetenschap nog in haar kinderschoenen stond.

De boeken bevonden zich in redelijk goede conditie. In veel van die oude boeken zijn de kleuren van de illustraties nog zo fris en helder alsof ze gisteren zijn aangebracht. De goede

kwaliteit van de boeken en de illustraties komt omdat het boeken zijn van voor 1850. Deze werden nog op goed papier gedrukt. Dat papier werd gemaakt van vodden. Het papier van na 1850 werd van houtvezels gemaakt, dat minder duurzaam is.

In 10 jaar is er door mevrouw Oldenburger en haar medewerkster uit de chaos op de zolder, een goed geautomatiseerde collectie opgebouwd. Alle oude en kostbare werken bevinden zich nu in de bibliotheek van de Universiteit, waar een kluis is met een goede temperatuur- en vochtregeling. Maar nog is het omvangrijke restauratieplan niet klaar. Elke zes weken krijgt een vakkundig restaurateur een flinke opdracht mee. Zo wordt geleidelijk de hele afdeling speciale collecties doorgewerkt.

De Universiteitsbibliotheek, met deze bijzondere natuurboeken, is voor studenten en bezoekers open in de ochtenduren. Op afspraak kan men er echter ook 's middags terecht. Er kunnen geen boeken meegenomen worden. Ter plekke kan alles doorgenomen worden wat opgevraagd is. Eventueel kan er een kopie van gevraagd worden. Ook de tuinontwerpen kunnen ingezien worden. Het adres is: Generaal Faulkesweg 19 te Wageningen.

Adri Versluis

Bron: Boekenpost, nov/dec 1993.

AARDHUISPAGINA

Het gaat goed met de natuurclub het aardhuis. We hebben een nieuwe leider bij: Niek Willems, zodat we nu met 3 leiding en 3 hulpleiding het nieuwe seizoen met vertrouwen beginnen. Het is al weer een jaar geleden dat we voor het eerst met de kinderen op pad gingen.

Na een eerste stormloop van 35 kinderen hebben we het hele jaar door met ongeveer 20 kinderen veel gezien en beleefd. Het was een gezellig eerste jaar. Omdat het volgend schooljaar een paar kinderen naar het voortgezet onderwijs gaan en ons daarom gaan verlaten, heeft Peter een werving gedaan op de basisscholen van Groesbeek. Dit was mede op verzoek van enkele scholen wat ons toch wel een gevoel van erkenning geeft. De kinderen hebben vaak hele verhalen over de club op school.

Na deze werving hebben we er 17 kinderen bij. Als hiervan de helft blijft kunnen we weer met een leuke groep verder.

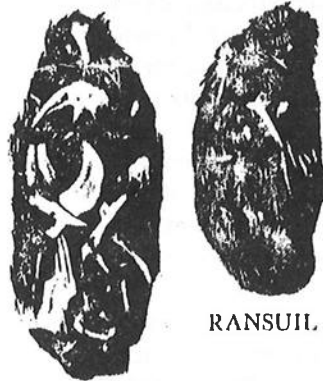
Op deze aardhuispagina laten we de kinderen zelf hun verhaal vertellen

Henk, Peter, Niek, Ans, Aad, Raymond.

Beste lezers,

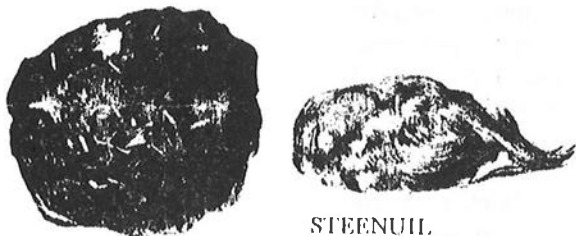
Een tijdje geleden hebben we braakballen van een uil uitgepulkt. Het was heel leuk. Je kunt er vanalles in vinden, bijvoorbeeld onderkaken, bovenkaak, boven- en onderarmen enz. Deze botjes zijn van 3 soorten muizen: spitsmuis, bosmuis en veldmuis. Soms zitten er ook vogelbotjes in. Ik zelf had alleen delen van een bosmuis. Ik heb ze opgeplakt op een vel papier in een soort vorm die hieronder staat. Ook staan er braakballen van verschillende uilen. Onze braakballen zijn in Sintantones gevonden.

Sander.

BOSUII.

RANSUII.

KERKUII.

STEENUUI.

Braakballen

Das en Boom

We zijn 18 december naar Das en Boom geweest. Das en Boom is een vereniging voor gewonde dassen. Ze verzorgen de dassen tot ze zelf in staat zijn voor zichzelf te zorgen. Sommige dassen blijven voor altijd daar, ze zijn dus niet in staat voor zichzelf te zorgen. De das

is en dier dat bijna niet meer voorkomt in Nederland. Dassen leven in struikgewas in bossen vooral. De dassen leven in een burcht die ze zelf maken. Daar in die burcht verblijven ze overdag. dassen zijn nachtdieren. Ze vangen 's nachts hun voedsel. De dassen eten: eieren en vruchten en planten. Dassen zijn planteneters. dassen laten een geur achter. Dat is een geur die best wel stinkt. Ze laten ook een paadje achter. Dat noemen ze een wissel. Een das is 80-90 cm lang. de zwaarste das is 19,9 kg. Een das heeft 5 nagels aan iedere poot, die nagels zijn 60 mm lang en 55 mm breed. Dassen maken mestputjes. Daar doen ze hun behoefte in. Zo'n mestputje is 80 mm diep en 120 mm breed. Als een das een burcht maakt, graaft hij het zand naar buiten. Dat gooit hij allemaal op een hoop. De das stopt gedroogd gras in zijn hol en daar slaapt hij op. de das verschoont zijn hol ook. Dan gooit hij weer dat gedroogde gras op die berg. Zo'n berg noemen

we een stortberg.

Nou zo leven dassen dus.

Als je naar Das en Boom wilt gaan, ga dan hier naar toe:

Rijkstraatweg 174-178,
6573 DG Beek-Ubbergen
tel. 08895-42294.

Slangen en hagedissen helpen

22 mei 1993 zijn wij (kinderen van het aardhuis) naar het spoor toe gegaan. We hebben de schaduw voor de slangen en hagedissen weggehaald. We hebben dat gedaan zodat de slangen en hagedissen meer zon en warmte krijgen, zodat ze sneller vooruit komen. Er stonden een heleboel struikjes en boompjes op de helling. Die moesten allemaal weg. Maar een soort boom mocht niet weg, een blaadje van zo'n boom ziet er zo uit. We hadden ook een speciale zaag. We hebben veel gedaan, en de slangen en hagedissen hebben weer meer zon en warmte.

Geschreven door
Suzanne Lamers
lid van de natuurclub
"het Aardhuis"

Aardhuis 27-2-94

Een aantal weken zijn wij met de natuurclub sporen af gaan gieten.

Dat gaat zo in zijn werk.

- Men neemt een stuk karton van ongeveer 5 cm breed en 40 cm lang.

- Je zoekt een spoor, het liefst in zand.

- Je zet het karton om het spoor heen.

- Je maakt het aan elkaar met een paperclip.

- Je pakt een klein teiltje en doet er zoveel gips in dat hangt er vanaf hoe groot het spoor is.

- Dan giet je er zoveel water op tot het dikke yoghurt lijkt.

- Flink roeren.

- En giet het in de kartonnetjes.

- Wacht ca. 15 minuten tot het hard is.

- Haal de kartonnetjes eraf.

- Er zal nog veel zand onder zitten. Dat kan je eraf halen met een schrobber.

Bij ons was het een groot succes.

Tip: Zoek in een encyclopedie sporen van zeldzame dieren op en teken hem na in het zand. Giet hem af zoals hierboven.

Laat hem aan iedereen zien en zeg dat je bijvoorbeeld een ooievaar of een dinosaurus hebt gezien.

Die tweede zullen ze niet intrappen.

van uw Correspondent Simon Jansen

In deze rubriek bevonden we ons de vorige keer bovenaan de Koekoeksklef bij de Stekkenberg. Van de goede inzenders trokken we Mw. Ans Klaassen uit de Kloosterstraat.

Deze keer bevinden we ons aan de grens van onze gemeente, vlakbij een zwarte afrastering van gaas met bovenaan naar binnen gerichte banen prikkeldraad. We staan op een houtwal, waarop eiken staan, waardoorheen zich kamperfoelie slingert. Aan de andere kant van de omheining loopt er een pad langs met twee wielsporen erin. Daarachter een bosperceel bestaande uit eiken en grove dennen. Hoewel het bos vrij oud is en veel licht doorlaat, is er nauwelijks sprake van ondergroei. Alleen het gras pijpestrootje groeit er pleksgewijs. Zelfs struiken of jonge bomen ontbreken er. Rechts van dit bos ligt een donker fijnsparrenbos. Achter ons, ook evenwijdig aan het hoge hek, loopt een brede onverharde weg, waar alleen in geval van nood verkeer over gaat. Op delen van de weg groeit dan ook gras. Alleen langs deze weg ligt een smal verhard paadje, waarover rijwielen met of zonder hulpmoter in beide richtingen voorbij gaan. Het bos wat daarachter ligt, is een grove dennenbos; dit keer met een dichte ondergroei, die bestaat uit adelaarsvaren en wat bramen. Beide planten maken in de zomer het perceel ondoordringbaar. Her en der staan jonge berkjes.

Het verschil met het bos binnen het raster is frappant. Zo weelderig als de ondergroei bij de een is, zo arm is zij bij de ander. De oorzaak van de spaarzame ondergroei doemt vanzelf op als men hier vroeg in de ochtend verblijft. Dan is de kans groot dat men woelende everzwijnen eikels ziet zoeken. Normaal is dat geen probleem, maar binnen het omrasterde gebied lopen er wel meer dan vijftig, en dat is voor een gebied van ca. 150 ha te veel. Ondanks dat de dieren dagelijks grote hoeveelheden voedsel van de centrale keuken krijgen toegeworpen, hebben ze de ondergroei

WIE KENT GROESBEEK

van het bos totaal omgewoeld en opgegeten. Er kunnen geen jonge boompjes tot ontwikkeling komen.

Nu lopen deze dieren -naast vrij tamme wilde zwijnen ook herten- er niet voor niets. Ze moeten namelijk jaarlijks "geogst" worden door mensen in groene pakken, tenminste zo noemen ze dat zelf. Een hoge piet onder de groene pakken is de baas van het omheinde gebied. Die 'oogst' verloopt volgens een vaststaand, heel oud ritueel. De groene mannen houden van dit ritueel en anders dan bij mensen met een andere religie het geval is, wordt deze mensen in Nederland nauwelijks iets in de weg gelegd om hun 'oogstritueel' te kunnen blijven uitvoeren. Af en toe gaan er wel stemmen op om te proberen hun 'oogstactiviteiten' aan banden te leggen, omdat de gebieden, waarin dat gebeurt, te kwetsbaar zijn en de verstoring te groot en in enkele natuurgebieden gebeurt dat zelfs al. Ook al mogen ze niet alle dieren 'oogsten', toch zijn er veel over en blijft het mogelijk binnen zeer ruime grenzen hun gang te gaan. Hierbij gaat het er niet om dat het 'oogsten' noodzakelijk is om te kunnen overleven, nee, het is in wezen alleen voor de sport, voor het plezier; al willen veel "groene pakken" het vaak doen voorkomen, dat het 'oogsten' noodzakelijk is voor de natuur. Hier in het omheinde gebied, is dat zeker niet het geval. Zonder kunstmatige aanplant zal het bos op den duur sterven, omdat er geen verjonging meer kan plaatsvinden door de overbegrazing.

Soms zijn er echter ook dieren, die dezelfde dieren 'oogsten' voor hun voortbestaan. Dat vinden de 'groene mensen' niet leuk. De vos en de havik zijn de grootste concurrenten. De eerste is vogelvrij, maar de havik is echter beschermd. Er zijn sterke aanwijzingen dat de havik, die binnen de omheining zijn nest heeft, vervolgd wordt en zijn broedsel verliest. Deze handelwijze vormt in Nederland helaas nog steeds geen uitzondering.

De vraag is bij welke weg stonden we en hoe heet het omheinde gebied.
Oplossingen sturen naar Henny Brinkhof, Hobbemaweg 10, 6562 CT Groesbeek.

Natuurgedicht

Nooit meer stil

Men zal nog krijgen dat het nooit meer stil is
 en dat voortdurend 's nachts en altijd de verdoemde rotmotoren
 om je kop ronken
 zodat het zoemen van machines voortaan altijd
 door de lucht gaat
 knalpottende raketten rondstotteren
 en dat geen plekje hei of wei
 geen kilometer aardig lenteland meer vrij is
 van hun gezoem waarmee ze alles verpesten
 Het vinden en verbeteren zelf is mooi
 maar het gevolg is toch maar een
 massa doelloos tuig
 vlieg-tuig

De Mus

Tjielp tjielp - tjielp tjielp tjielp
 tjielp tjielp tjielp - tjielp tjielp
 tjielp tjielp tjielp tjielp tjielp tjielp
 tjielp tjielp tjielp

Tjielp

etc.

Jan Hanlo

Uit: Verzamelde gedichten
 Vijfde druk 1982 (eerste druk 1958)

Jachtbeleid bij Staatsbosbeheer

Een interview met de heer Marcel Bolten.

Marcel Bolten is districtshoofd bij Staatsbosbeheer (verder afgekort als SBB). Ik zoek hem op in het kantoor aan de Donderbergweg in Overasselt, op een van de terreinen die vallen onder het beheer van SBB-district Nijmegen.

Sinds 1988 is het Nederlandse Staatsbos ingedeeld in 14 regionale organisaties in plaats van de provinciale indeling die voor 1988 aan de orde was. Dit paste in het kader van de decentralisatie-gedachte: op stap naar meer zelfstandigheid en minder bemoeienis van de rijksoverheid. District Nijmegen is onderdeel van de regio Rivierenland, bestaande uit het Gelders deel van het rivierengebied, delen van Brabant en Limburg en enkele snippers Zuid-Holland. Marcel Bolten werkt in het Gelderse deel, dat zich rondom Nijmegen uitstrekt tot de Brabantse Maas, Druten, Batenburg, het Pannerdens kanaal (tot rijksweg Arnhem-Oberhausen), tot aan Babberich, en de Duitse grens tot aan Groesbeek (inclusief een deel van de Mulderskop bij Mook).

Distrikt Nijmegen valt weer uiteen in drie beheerseenheden: Ooypolder, Groesbeek en Overasselt. De Bruuk bij Groesbeek hoort overigens bij de Ooypolder, en niet bij Groesbeek, een praktische overweging omdat de eisen die gesteld worden aan het onderhoud meer met die in de Ooypolder overeenkomen

Wat doet SBB voor de fauna op haar terreinen?

We stellen biotoop beschikbaar. Met de nodige zorg voor die biotoop proberen we een zo natuurlijk mogelijk samengestelde dierlijke populatie de ruimte geven. Dit gebeurt via toezicht en beheer. Het is altijd een kwestie van inventariseren om te kunnen bepalen wat je voor welke diergroep doet. Nou zijn er weinig diergroepen waar we echt specifieke maatregelen voor treffen. Alleen voor de das doen we veel aan burchtbescherming en beheer, surveillance rond de burcht, hakhoutbeheer rond de burcht zodat er een dichte vegetatie ontstaat. Ook besteden we aandacht aan de zorg voor de levendbarende hagedis in het vennengebied, en de zandhagedis in Groesbeeks gebied, waarvoor we o.a. heidegebied vrijhouden van successie naar bos. Voor wat betreft het echte wild volgens de jachtwet (van houtduif tot houtsnip, maar ook vos, ree, haas en konijn en een groot aantal andere soorten): dit is van oudsher een diergroep waar de jacht interesse in heeft en waar we door afspraken in het kader van jachtovereenkomsten zorg aan besteden. Zorg in de zin van bescherming zodat dieren de ruimte houden om in gebieden voldoende

voor te kunnen komen. We waken dan voor overbejaging, kantjesjagerij met soortgelijke effecten en stroperij. Hoewel we in de gevallen dat er goede afspraken zijn te maken met de jagers, dat element ook nadrukkelijk leggen bij de jagers.

Hoe staat SBB tegenover het plan om toezicht op de jacht helemaal over te laten aan wildbeheerseenheden (wbe)?

Die zelfcontrole door wbe's daar zitten natuurlijk aspecten aan van een stuk organisatie van logistieke aard. Die moet je daar neerleggen waar aan die zaak invulling gegeven kan worden, dat is ze wel toe te vertrouwen. Maar dat je ook een stuk zelfcontrole oplegt aan de hele jachtuitoefening en het nastreven van bepaalde populatiegroottes, daar kun je wel eens vraagtekens bij stellen natuurlijk. Zeker daar waar de jachtvelden zijn opgedeeld in hele kleine eenheden omdat daar altijd een stukje competitie blijft bestaan tussen de jagers van de verschillende jachtvelden: zit het konijn op ons terrein of dat van hen? (noot WR: wanneer het konijn in zijn eeuwige jachtveld rondartelt is dit probleem tenminste opgelost..)

In die zin zit er een positief effect aan het benaderen van de jacht in grotere eenheden, die kantjesjagerij en competitie zoveel mogelijk uitschakelt. Er zit nadrukkelijk een beweging in naar samenwerking op het niveau van een wildbeheerseenheid. Je moet je alleen afvragen of die wbe's in de huidige vorm inderdaad die omvang hebben dat je op dat niveau ook zaken met elkaar kunt afspreken. Het functioneert op plekken al, er zijn wbe's die erg ver zijn met allerlei vormen van overleg, planning en afspraken om het toezicht en beïnvloeden van populatie-omvang goed te benaderen. Het voorbeeld waarmee het meest toegepast te werken is, is het reewild. Het vraagt een intensieve benadering: je moet goed weten wat er aan reewild voorkomt, en welk geslacht en samenstelling, om een afweging te kunnen maken hoeveel en welke dieren je daarvan weghaalt. Daar zitten natuurlijk ook schadeaspecten aan, het ree kan veel schade aanrichten...

Wat vindt u van de argumenten voor het uitoefenen van jacht, namelijk het beperken van schade of het in stand houden van een bepaald evenwicht?

Dat is de meest nadrukkelijke motivatie waarom je jaagt. Naarmate je in Nederland steeds grotere verwevenheid hebt gekregen van natuur en landbouwgebieden, hoe groter is de confrontatie met de schadelijkheid van bepaalde wildsoorten.

Tegenstanders van de jacht spreken over een percentage van maar liefst 90% waarin dieren geen schade aanrichten.

Wordt dit argument dan als niet waar beschouwd door SBB?

Dit vind ik moeilijk te benaderen met een verhoudingsgetal. Elke schadezaak is een zaak op zich. Er zijn voorbeelden van aanmerkelijke schade waar je kunt zeggen: "daar moet jacht optreden om schade te beperken".

Maar wordt ook aan alternatieven gedacht?

Allicht ook, als je aan fruitteelt denkt gebruik je in eerste instantie het verjagen, want schieten heeft dan geen zin. Maar voor elke diersoort is het percentage schade verschillend. Dat kan ook het ene jaar heel anders zijn dan het andere jaar.

Maar als je het nu beziet vanuit het idee dat jagen daarom minder nodig is dan het lijkt, want populaties nemen soms juist sterk toe na uitroeiing, of het feit dat jagers "hun" beestjes bijvoeren..?

Dat zijn dingen die ik niet voorsta, om via ondersteuning door allerlei kunstgrepen, bijvoorbeeld het uitzetten van beesten (een hele discutabele zaak), populaties op een bepaalde stand brengen, zodat de jager weer eens kan jagen. Fazanten zijn een uitgesproken voorbeeld van dat je daar noch moet bijvoeren noch moet uitzetten. De fazant komt waarschijnlijk op een hele lage stand uit. De jager is er wel niet happy mee, maar de fazant is ook een onnatuurlijk element. Dat weer ten koste gaat van andere kleinere diersoorten. Konijnen vind ik een ander geval. Daar kan de jacht schade voorkomen. Vooral in het voorjaar bij vorst en sneeuw, dan kan met een geweer behoorlijk wat schade voorkomen worden.

Aan de andere kant vind ik het voorkomen van schade door het bejagen van ganzen een zeer slecht voorbeeld: dit zou veel beter via verjagen kunnen. Gras lijdt er nauwelijks onder, alleen graanakkers zouden er onder kunnen lijden, maar die zijn er maar weinig in Nederland.

Wanneer verhuren jullie de jacht beslist niet?

Daar heeft SBB een uitvoerige instructie over. Met name in gebieden met een belangrijke toeristische functie, waar veel confrontaties te verwachten zijn van recreanten, verhuren we de jacht niet. Tot voor kort was het zo dat een heel gebied die functie zou moeten hebben, maar tegenwoordig kunnen die instructies worden aangepast en voor een deel van het gebied gelden. In Overasselt wordt het centrale deel wel verhuurd maar niet bejaagd door

jagers. Er zijn wel delen van het gebied waar gejaagd wordt: daar waar schade valt te verwachten aan landbouwgewassen of aan kerstbomen. Een ander geval is de Duivelsberg, daar komen erg veel recreanten en het ligt dicht bij een woongebied, zodat er geen jacht wordt verhuurd.

Een tweede motief kan zijn dat het gebied een hele bijzondere functie heeft voor zeldzame, fouragerende vogels, en dat die in de jachtperiode voorkomende vogels door jachtactiviteiten zo zouden worden verjaagd dat deze functie geweld wordt aangedaan.

Zou het mogelijk zijn om als natuurclub een SBB-terrein te pachten ?

Als die dan gaan proberen te voorkomen dat er schade optreedt. Dat is dus de essentie dat we verhuren om schade te voorkomen. De aansprakelijkheid neemt de hurende partij ook over van SBB.

Dus dan zal men zich moeten bezinnen op welke wijze die schade te voorkomen is, maar het is per definitie niet onmogelijk.

Maar is er dan altijd sprake van schade, bijvoorbeeld in het geval van weidevogels ?

Tja, dat is ook de nuance die wij wel stellen en in het verleden ook. Er zijn altijd soorten dieren waarbij je niet kunt spreken van schade, zoals de houtsnip of watersnip, en het geringe voorkomen van die soorten waren er in het verleden ook de aanleiding van dat we die soorten uitsloten van de jacht. Maar daar hebben we in 1988 van moeten zeggen: daar mogen we ons niet meer mee bemoeien, de jachtwet regelt de mate waarin op die soorten gejaagd mag worden. Wij bepalen ons uitsluitend tot wel of niet jagen op een bepaald

terrein, in relatie tot het voorkomen van schade, en verhuren verder niet bij fourageer- of recreatiefuncties van terreinen, of terreinen voor natuurontwikkeling. En er zijn natuurlijk altijd nog lopende overeenkomsten waarop je niet zomaar kunt inbreken. Maar in de Millingerwaard gaan we steeds minder jacht verhuren in de toekomst.

Vindt u dat niet jammer dat de situatie sinds 1988 veranderd is, dat SBB op dat gebied meer uit handen heeft moeten geven?

Daar is erg veel over gestoeid en allerlei argumenten pro en contra aangesleept. Hoe ik er persoonlijk over denk vind ik in dit verband niet zo relevant, je spreekt toch met de hele dienst een bepaalde gedragslijn af en die volg je daarin.

Maar welke taken zijn er bijvoorbeeld veranderd?

Met name daar waar het in het verleden ging om het beschermen van diersoorten, dat mogen we nu niet meer zelf doen. Dat zijn met name vogels als houtsnip, watersnip, marterachtigen (waar overigens vrij weinig op gejaagd wordt). In het verleden werd er nogal wat gif gebruikt tegen bunzings en wezels, via vergiftigde eieren, evenals tegen kraaien en eksters, maar dat is gelukkig helemaal verboden. Maar het blijft een realiteit dat je onder de jachtwet valt, die bepalend is of je wel of niet de jacht verhuurd, met afweging van de functies van onze terreinen zoals die zijn toegekend. En als je dat wel doet, heb je weinig mogelijkheden om de vorm van jacht, of jacht op bepaalde soorten, aan te grijpen.

Er wordt steeds meer gesproken van "geen jacht, tenzij ..."

Hanteren jullie dit standpunt niet?

In natuurgebieden geldt dat als Gabor zegt geen jacht, dan hanteren wij dit ook natuurlijk, want we vallen onder het ministerie van LNV.

Maar de bescherming van wild geldt in zijn nota Jacht en Wildbeheer alleen in nationale parken, de als zodanig erkende natte gebieden, en de gebieden voor zelfregulatie. Dus het zou meer zijn: wel jacht, tenzij...

Jacht is in Nederland niet zo maar mogelijk, als je wilt jagen in eigen achtertuin moet die toch zo'n 40 ha groot zijn. Gelukkig is de kleine late wildjacht ook uitgesloten, waar bijv. Natuurmonumenten in reservaat de Wieden zo'n problemen mee had. Als je daar maar 1 ha water had, mocht je daar al een waterjacht organiseren.

De Bruuk is toch eigenlijk ook maar een relatief klein gebied, en toch mag er gejaagd worden.

Daar speelt wel het aspect van een grote reeenstand, die schadelijk kan zijn voor de omgeving, zoals boomkwekers of tuinderijen, daar kunnen we op aangesproken worden zodra we de jacht niet meer verhuren. En dat kan behoorlijk in de papieren lopen. Vorig jaar hadden we een zaak waar in een bosje met maar 5 reeen, er voor f 10.000,- schade was. In De Bruuk zijn er volgens tellingen ongeveer 30 reeen.

Hebben jullie middelen om de vorm waarin de jacht plaatsvindt te controleren?

Tot op zekere hoogte hebben we wel iets te zeggen over de vorm waarin het plaatsvindt. Er worden zeker geen grootschalige drijfjachten gehouden in De Bruuk, maar er moet ook geen vreemde voorstelling van zaken over gegeven worden als zoiets gebeurt. Als er 5 of 6 geweren rondlopen, moeten dat er in de krant geen 10 of 12 worden... Maar voor De Bruuk is ook niet zo een twee drie aan te geven wat je er wel of niet kunt, vanuit de optiek van de jagers. Een dier als de vos moet je niet overbejagen, omdat je dan een vacuum laat ontstaan dat vossen uit andere gebieden gaat aantrekken. Het helemaal niet bejagen van vossen geeft dezelfde soort effecten, maar dan in omgekeerde richting. Vanuit De Bruuk wegtrekkende vossen geven toch minder schade, maar er zit een element in dat je niet al te veel beweging in zo'n populatie moet hebben. Want elke andere plek waar hij probeert te komen is in de meeste gevallen ook weer bezet door een vos, dus dan trekt een vos wel eens van hier naar Midden- limburg. Als er hondsdolheid heerst, een van de overwegende motieven om de vos te bejagen, kun je met het uitleggen van immuunstoffen op aas een heleboel bereiken. Dat is in landen waar het heerst uitgeprobeerd; met name in de Jura en de Vogezes zijn er goede resultaten mee geweest. Op die manier kun je er ook mee omgaan, maar veel schadelijke aspecten voor de populatie vossen heeft bejaging daarentegen ook niet echt.

Het valt me op dat bij jullie de schade toch steeds hoofddoelstelling is voor het toestaan van jacht.

We denken als SBB inderdaad wat meer in de lijn van het Ministerie van Landbouw dus effecten die schade oproepen worden aangepakt door (zo genuanceerd mogelijk) menselijke ingreep.

Dieren als korhoen, das en steenmarter vallen nog steeds onder de jachtwet, maar worden al

sinds de zestiger jaren niet meer bejaagd. Dit is natuurlijk toch geen goede zaak, ze zouden beter onder de Natuurwet kunnen vallen, want dan mogen ze ook niet meer vervoerd worden. Nu mag dat wel, en kunnen ze verdwijnen zonder nader onderzocht te zijn.

Wat vindt u van het gelijkheidsbeginsel van Gabor: alleen eetbare vissen mogen gevangen, dus ook alleen eetbaar wild?

Het consumptieve aspect van de jacht vind ik een betrekkelijk heilloos onderwerp om over te praten. Je bent als mens niet meer afhankelijk van de jacht op dieren uit de natuur. Ja de jager zal zeggen "ik heb nog nooit zo'n lekker stuk biovlees gegeten..."

Maar dan geeft u eigenlijk de verstrengeling van belangen al toe bij controle door jagers. Natuurlijk hebben ze er belang bij. SBB heeft er echter toch vertrouwen in, vanuit de optiek dat een organisatie van jagers nooit belang heeft bij het overbejagen van een soort in een deel van haar werkgebied. Ze zullen in die zin ook wel corrigerend optreden als er situaties zijn waar overbejaging plaatsvindt.

Hoe is het overleg geregeld tussen SBB en natuurorganisaties of gemeentes m.b.t jacht?

Er is geen structureel overleg om samen sturing te geven aan processen die beïnvloed worden door de jacht. We bekijken het op de oppervlakte die we zelf inbrengen in een wildbeheer- eenheid.

Verder is er een scheiding tussen SBB-terreinen en gemeente-terreinen, en kan verschil van mening over jachtuitoefening eigenlijk nooit optreden. Voor zover ik weet is dit ook niet voorgekomen, omdat gemeenten zich toch weinig bemoeien met zaken als jacht. Mijns inziens te weinig, want veel meer dan het "bestrijden van akkerdistels" heb ik tenminste niet gehoord. Maar advies, nee. Wat zij met hun grond doen moeten zij weten, en wat wij met de onze doen volgens de instructies van het ministerie, is onze zaak.

Maar wanneer een bepaalde regio baat zou bij samenwerking, vanwege bescherming van kwetsbare soorten?

De decentralisatie is inderdaad ingezet om de verantwoordelijkheden op gebied van faunabeheer meer regionaal aan te pakken. Maar mijn ervaring is dat er nauwelijks inbreng is door gemeenten. Als het er al is, dan wordt er gezegd dat er niet gejaagd mag worden op haar terreinen, maar constructief proberen om samen met jagers afspraken te maken om een gebied in zijn totaliteit te benaderen, die

initiatieven merk ik niet vanuit de gemeenten.

SBB lijkt mij toch de aangewezen instantie om in dergelijke zaken te bemiddelen.

Die rol hadden we voor 1988 dan wel, maar nadien zijn we puur een terreinbeherende instantie geworden, net zoals bijvoorbeeld Natuurmonumenten. Hoewel die wel meer doen dan SBB in publiekrechtelijke zin, namelijk het beïnvloeden van processen buiten haar terreinen.

Wat vindt u van de bewering dat het SBB te commercieel bezig zou zijn de laatste jaren?

Volgens mij is er niet zoveel wezenlijks veranderd sinds 1988. Hoewel we wel bewuster bezig zijn met het genereren van inkomsten uit onze terreinen, omdat die ook een stuk besteding van middelen mogelijk maakt, die besteed worden aan het beheer. Je zou het zelfs kunnen overdrijven: omdat je meer wilt beheren, ga je steeds commercieler met de terreinen om.

Wat is er te verdienen aan de natuurterreinen?

Onze totale inkomsten zijn jaarlijks ca. 30 miljoen. Het valt uiteen in 10 miljoen houtopbrengst; 6 miljoen verkoop van gras; 6 miljoen voor verpachten van gronden voor de landbouw, maar dit is niet zo best voor het realiseren van eigen doelstellingen van het SBB, die zijn we ook aan het afbouwen.

Verder komt het uit inkomsten uit onroerend goed, maar ook van de jacht. De jacht brengt ca. 2 miljoen per jaar op aan huurovereenkomsten. (Jachtvergunningen is iets anders: deze gelden voor korte termijn; huurovereenkomsten zijn 6 jaar geldig)

De kleintjes tellen natuurlijk ook mee, dus er wordt wel gekeken naar wat de jachthuurbijdrage opbrengt, maar het is niet zo dat die maximaal moet zijn om er veel geld uit te slaan.

Maar gaat het jullie ook meer om het verzekeringsaspect, dat ook een kostbare aangelegenheid is?

Zou je kunnen zeggen. Vorig jaar heeft men ons aangesproken op een schade van f10.000,- op een fruitperceel in Beuningen, vanwege een paar reeën die uit een klein bosgebied zouden zijn binnengeslopen. Dan komt er een wildschadecommissie bij elkaar, die hoort de partijen en bepaalt wie de schuld treft. In dit geval was de kweker aansprakelijk, omdat zijn omheining niet doeltreffend genoeg was. Degene die schade lijdt moet altijd eerst aantonen dat hij maatregelen heeft getroffen om die schade te voorkomen.

vervolg pag 32.

Groesbeeks milieu in beweging

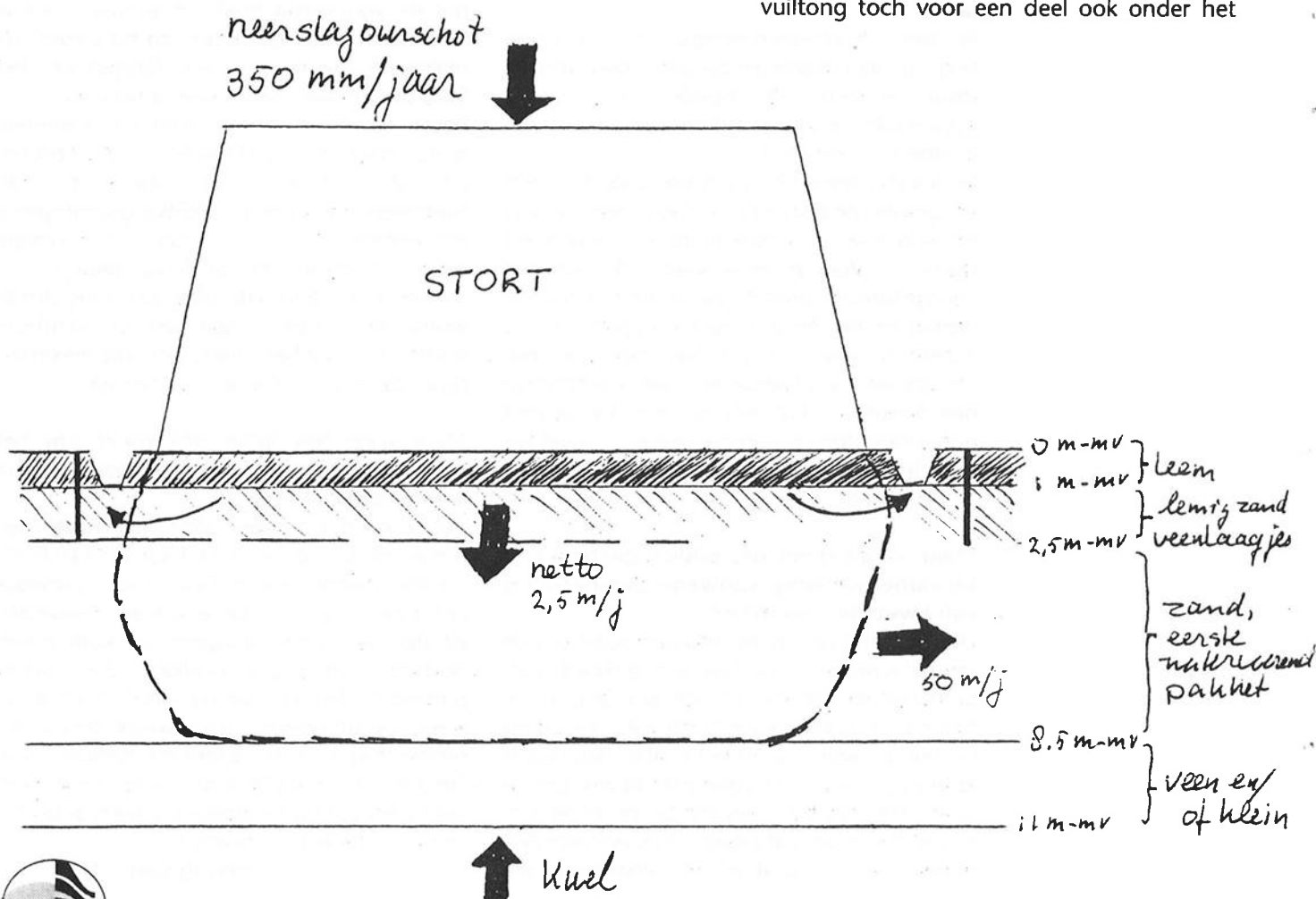
Een rubriek waarin ontwikkelingen op gebied van natuur en milieu in Groesbeek centraal staan

Afwerking Stort Dukenburg onvoldoende

De WMG maakt zich ernstig zorgen om de afwerking van het vuilstort. De Dukenburg. De stortplaats ligt vlak bij De Bruuk en grenst ongeveer aan de meest kwetsbare Blauwgraslanden van dit gebied. Deze Blauwgraslanden zijn zeer kwetsbaar voor watervervuiling met meststoffen; deze meststoffen zijn volop in het stort aanwezig. Nu lekt deze vervuiling uit het stort en kan het onder het stort in het grondwater doordringen tot een diepte van 8 meter. Die waterlaag stroomt met een snelheid van 50 m per jaar vanaf het stort naar het noordoosten. Het grondwater komt als kwel verderop aan de oppervlakte.

Nu wil de gemeente Groesbeek een ringsloot om het stort laten aanleggen. Die sloot zou de onder het stort liggende vuiltong als het ware

afzuigen. Daarvoor zou de sloot volgens de Grontmij, die er een nota over schreef, ongeveer een halve meter in de laag waar het water in stroomt moeten steken. Hoewel in onze ogen dit systeem ook lang niet helemaal waterdicht is, heeft het als nadeel dat het ook de Blauwgraslanden teveel ontwatert. Blauwgraslanden kunnen niet tegen voedingsstoffen in het water, maar ook niet tegen verdroging. Vandaar dat de Gemeente een plan opstelde dat de verdroging moest tegengaan. De sloot zou minder diep worden en niet in de watervoerende laag steken. De werking van de sloot zou dan echter onvoldoende worden en het gevaar zou groot zijn, dat er dan toch voedingsstoffen in het grondwater buiten het stort terecht zou komen en dus uiteindelijk de Blauwgraslanden zouden bereiken. Om dat te voorkomen zou er een waterdoorlatend scherm van de kleisoort "bentoniet" van 2,5 m diepte aan de buitenkant van de sloot geplaatst worden. Deze zou niet alleen de verdroging verder tegengaan, maar ook het vuil tegenhouden dat onder de sloot door zou gaan, waarna het via de kwel die er daar aanwezig is toch in de ringsloot zou uitkomen. Echter dit model is niet doorgerekend. Het is niet bekend of het wel werkt. Sterker nog, de kans is groot dat de vuiltong toch voor een deel ook onder het

scherm doorschiet. Dat zou betekenen dat wanneer dat gebeurt er alsnog aanvullende maatregelen nodig zijn. De laatste mogelijkheid die dan nog rest is om een laag bentoniet bovenop het stort aan te brengen, zodat er geen regenwater meer in kan dringen en dus ook geen vuil meer eruit. Deze optie kost echter 2-3 miljoen gulden. De WMG is er voorstander van om nu al zo'n bentonietlaag ter afwerking aan te leggen. Dat kost nu weliswaar meer, maar dan zijn we ook meteen klaar. De oplossing van de Gemeente vindt de WMG onverantwoord en zij wil op zijn minst een onderzoek naar de effectiviteit van die oplossing.

Aankleding sloot Herwendaal

Een tijd geleden werd de WMG, samen met het Polderdistrict, het Zuiveringsschap en Staatsbosbeheer, uitgenodigd te komen praten over de inrichting van de groenstrook tussen de Koepel en Garage Oomen. Hier ligt een afwateringssloot en ruig grasland waar niets aan gebeurt. De WMG heeft een plan ingediend dat de goedkeuring kon wegdragen van de andere instanties en uitgewerkt is door het Zuiveringsschap. Als het aan ons ligt, wordt het gebied dusdanig ingericht, dat er meer ruimte voor de natuur komt. In de vaak droogstaande sloot worden enkele bochten gelegd. Aan het eind komt een stuw, zodat er langer water in blijft staan. Op sommige plaatsen wordt het talud flauwer, waardoor zich er een moerasbegroeiing kan ontwikkelen. Op sommige plaatsen worden elzen in het talud geplant, zodat er een houtwalbeek ontstaat. Voorts worden er wat hagen geplaatst en komen er plekken met bloemrijke hooiweiden. In een weijtje bij de parkeerplaats van de Hoeve zou een poel komen voor kikkers en salamanders.

Voor de bewoners van het Herwendaal zijn naast deze aantrekkelijke inrichting ook parkeerplaatsen en een trapveldje in het plan opgenomen.

Wanneer de strook op deze manier ingericht wordt ontstaat er een natte, groene "vinger", die vanaf het Groesbeeks Bos en de Koepel, naar de Foerperpot en eventueel verder tot aan De Bruuk kan gaan doorlopen.

Kinder cursus voor de jeugd

Dit jaar wilde de WMG weer de kindercursus "Waar ik woon" voor de jeugd van de laatste groepen van de basisschool organiseren, waarbij deze natuurcursus in het leerplan van de school opgenomen zou worden. Vorig jaar was daar al met succes mee geëxperimenteerd. Dit jaar wilde de WMG daarom een cursus voor onderwijzers organiseren, zodat zij met hulp

van de WMG deze cursus en excursies kunnen geven. Helaas bleken de leerkrachten het te druk te hebben. De WMG heeft nu besloten contact op te nemen met de PABO's en de cursus en uitvoering daarvan, als een stageproject voor aanstaande onderwijzers aan te bieden. De PABO's reageerden enthousiast. Na een uitgebreide introductie en omschrijving van de cursus, is het wachten op de eerste studenten.

Sloot Foerperpot uitgebaggerd

In februari van dit jaar heeft de WMG een sloot midden in de Foerperpot, die helemaal dichtgegroeid was, uit laten baggeren. Alle plantenmateriaal dat zich er in de loop van tientallen jaren zich in de sloot had opgehoopt, is eruitgehaald. tevens werd de sloot wat verbreed en de taluds verflauwd. Met die uitdieping hopen wij dat er een geschikte plek is gecreeerd waarin kikkers en salamanders zich zich kunnen voortplanten. Dit zal nog wel een jaartje duren, want eerst moet de uitgediepte sloot weer begroeid raken. Naast dit uitdiepen, hebben vrijwilligers van de WMG exotische wilgen verwijderd die rond de Foerperpot aangeplant waren en die nauwelijks groeiden. Een rij inheemse wilgen werden door kinderen van de natuurclub "Het aardhuis" geknot. In de plaats van de gerooide wilgen zijn pleksgewijs struiken geplant als Sleedoorn, Meidoorn en Hondsröös. Het zullen goede broedplaatsen voor vogels worden. Jammer genoeg heeft de Gemeente Groesbeek een aantal zeer dikke, vijftig jaar oude populieren langs de Drulse Weg gekapt om de eiken die daar staan meer licht te gunnen.

Vogels in en rond Groesbeek (12)

18-12 1993

Toen we met de natuurclub op pad waren vloog er een ruigpootbuizerd over het spoor heen t.h.v. de Boeresteeg. Deze roofvogel lijkt erg op de buizer maar heeft een witte stuit en twee lichte plekken op de ietwat langere vleugels. Het is een wintergast die in Groesbeek eigenlijk alleen maar op de trek te zien is. Deze winter verbleef er echter een langs de oude spoorbaan. We hebben hem dus ook vaak gezien.

Een andere roofvogel die s'winters hier in de buurt te zien is, is de blauwe kiekendief. Deze kun je vooral in de Duffelt zien waar deze vogels uit Scandinavië overwinteren en doortrekken. Zo zagen wij een vrouwtje op 22-12 in de Duffelt en Raymond zag een vrouwtje op 25-12 bij de Bruuk. Een vrouwtje blauwe kiekendief heeft een slank postuur en een witte stuit.

25-12 1993

Deze dag ging Raymond een keer alleen naar de Ooy. In de Duffelt vlogen twee wilde zwanen over. Dat zijn witte zwanen met een geel/zwarte snavel. Het geel loopt spits toe. Het zijn in de Ooy doortrekkers en wintergasten in klein aantal. Dezelfde dag zag ik bij de Kaliwaal een groep kleine zwanen. Het waren er 33. Dit zijn ook weer witte zwanen met een geel/zwarte snavel, maar ze zijn wat kleiner en het geel eindigt in een boogje. Het zijn wat algemenere doortrekkers.

Deze dag op het Wylerbergmeer 31 grote zaagbekken. Ook dit zijn overwinteraars uit het noorden. Er zitten er meestal wel een paar in de Ooy polder langs de waal. Deze winter zaten er verder ook nog rond de 30 vogels op het Wylerbergmeer.

1-1/3-1 1994

Bij het Wylerbergmeer zat een groene specht. Deze vloog twee keer voor ons uit zodat de geelgroene stuit goed te zien was.

In de maanden januari en februari (tot 5-2) zat er in de Bruuk een ijsvogel, waarschijnlijk een jong vrouwtje die na het uitvliegen is gaan zwerven. Deze vogel is van boven blauw, van onderen oranje en heeft witte wangetjes. We hebben haar zien duiken, vissen, zitten, vliegen en zelfs bidden. De ijsvogel doet zijn naam geen eer aan. Als het namelijk hard vriest kan

Groene Specht

deze prachtige vogel geen visjes vangen en gaat dus dood. De ijsvogel is in Groesbeek en omstreken een vrij zeldzame doortrekker en wintergast. Op 16-1 zagen we op een hele andere plek een ijsvogel. Het was een mannetje bij de Ooyse Graaf.

22-1 1994

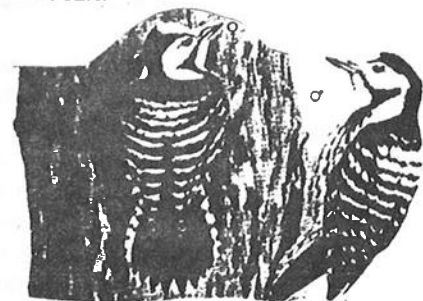
Gerard Müskens, Henk Klaassen en wij tweetjes deden mee aan de roofvogeltelling. We hebben op deze dag geteld hoeveel roofvogels er in de open gebieden van Groesbeek zaten. Helaas zat het weer een beetje tegen. Het was wat mistig en het regende. Ondanks dat telden we 65 buizerds, 7 torenvalken, 1 sperwer en twee steenuilen. Verder werd er een appelvink en een ijsvogel (Bruuk) gezien.

29-1 1994

In het Groesbeekse bos zaten 80 kepen. Deze oranje vogeltjes lijken erg op vinken. Ze komen uit Scandinavië en overwinteren hier. Ze zijn vrij algemeen. Verder deze dag nog op dezelfde plek 2 bosuilen roepend.

2-2 1994

Op de Nijmeegse Baan zag Raymond een kleine bonte specht terwijl hij naar school fietste. Deze specht is echt klein, zo klein als een mus. Ze zijn zwart/rood/wit gekleurd. De witte strepen op de rug lopen horizontaal in tegenstelling tot de algemenere grote bonte specht die daarbij nog twee witte verticale balken bezit.

Kleine Bonte Specht

6-2 1994

Op een plasje naast de Langstraat (Groenlanden) zat een bijzondere fuut. Een roodhalsfuut. Het was een jong exemplaar in het eerste winterkleed. Hij was lang te zien en zat lekker dichtbij. Ze zijn wat kleiner dan gewone futen met een donkere kopkap tot over het oog en een gele snavel. In de Ooy is het een zeldzame doortrekker en wintergast.

13-2 1994

Bij de Bruuk zag Aad ongeveer 35 goudplevieren. Het zijn wintergasten die in Groesbeek niet zo vaak gezien worden.

14-2 t/m 3-3 1994

Op de Mulderskop zat vrijwel elke keer dat wij er langskwamen een klapekster. We hebben hem een paar keer schitterend gezien. Deze vogel was erg actief met voedsel zoeken. Hij dook niet alleen vaak weg in de heide maar vloog zelfs een keer achter sijden aan. Ook stond hij vaak te bidden. De klapekster is zo groot als een merel en is grijs/wit met een zwart masker en zwarte vleugels. Het is een vrij zeldzame doortrekker en wintergast in het Rijk van Nijmegen.

25-2 1994

Achter het jachtslot Mokerheide riepen twee zwarte spechten. Deze grote vogels zijn pikzwart met een rode kuif. Het zijn zeldzame broedvogels in onze bossen rondom Groesbeek.

Zwarte Specht

28-2 1994

Op deze mooie bijna lentedag gingen we weer naar de Ooy. Bij de Kaliwaal hadden we de eerste grutto. Deze vogels overwinteren in Afrika en komen rond deze tijd weer terug. Bij de Erlecomse Waard zaten 5 bontbekplevieren. Ze hebben een bruine rug, witte buik en een zwarte koptekening. Verder mist hij het gele oogringetje wat zijn neefje de algemenere kleine plevier wel heeft. Het is een vrij zeldzame doortrekker in de Ooypolder. Deze waren vroeg

terug uit hun overwinteringsgebied.

Op de Bizonbaai zaten 10 brilduikers. Meestal zitten er groepjes verspreid in de Ooy. Het zijn wintergasten. De mannetjes zijn het mooist. Ze hebben een zwarte rug, witte buik, een groene kop met net boven de snavel twee witte rondjes. Vandaar brilduiker.

Omdat we al een tijdje niet meer naar het Haventje waren geweest gingen we er maar weer eens naar toe. En met veel succes, want daar zwom weer een roodhalsfuut. Deze keer was het een adult exemplaar dat al een beetje het zomerkleed bezat. De snavel was weer knalgeel. Maar dit was niet het enige dat er in het Haventje zat. De tweede ontdekking die we daar deden was een ijsvogel. Het was een vrouwtje. Dit is dus al de derde die we dit jaar gezien hebben.

Bij de Mulderskop zat de klapekster er een keertje niet. Wel zat er de eerste roodborsttapuit. Dit was een mannetje dat in vergelijking met andre jaren vroeg terug was uit het zuiden. Verder zongen er nog 5 boomleeuwerikken.

1-3 1994

In de Bruuk zag Raymond weer een Roodborsttapuit. Verder kwamen er 10 kemphanen overvliegen. Als laatste zat er de eerste Tjiftjaf te zingen. Dit geelgroene zangertje is algemeen in Nederland. Ze overwinteren in Afrika. Deze had er de lange gevaarlijke reis weer opzitten.

10-3 1994

Weer een prachtige dag om te gaan vogelen. We zagen deze dag veel overtrekkende roofvogels. Dit waren vooral buizerds, maar ook een ruigpootbuiserd en zelfs een slechtvalk. Deze kwam bij de Erlecomse Waard laag maar snel overvliegen. Daardoor kon je goed zien dat het een mannetje was en je kon ook het kenmerkende zwarte masker zien. Slechtvalken zijn in de Ooy zeldzame doortrekkers en wintergaten. Bij het Haventje zat weer een roodhalsfuut.

10-3 1994

Thuis zag Raymond de eerste zwarte roodstaart weer. Deze zomervogel broedt vooral bij fabriekstereinen en andere bebouwing. Dit komt omdat ze van oorsprong uit de bergen komen waar de op rotspartijen broeden. Ze zijn zwart met een oranje-rood staartje.

Veel vogelplezier, Raymond Klaassen en Aad Hendrickx.

Weet je weetje

OP JACHT ....

"In een groen-groen-groen-groen, knollen-knollenland daar zaten twee haasjes heel parmant ...."

Ieder kind kent dit liedje en weet ook hoe treurig het afloopt met die haasjes. Over jagers gaat het deze keer in "Weet je weetje".

In de natuur zijn veel jagers: roofdieren die andere beesten vangen om ze op te eten.

Er zijn verschillende manieren van jagen: je kunt een prooi achterna-zitten, maar dan moet je wel snel kunnen lopen of vliegen of zwemmen.

Je kunt ook afwachten tot je prooi naar je toe komt en dan bliksemsnel toeslaan.

Bij de "achterna-zitters" heb je ook weer verschillende soorten: Wolven bijvoorbeeld volgen hun slachtoffer en slaan toe als het dier is uitgeput

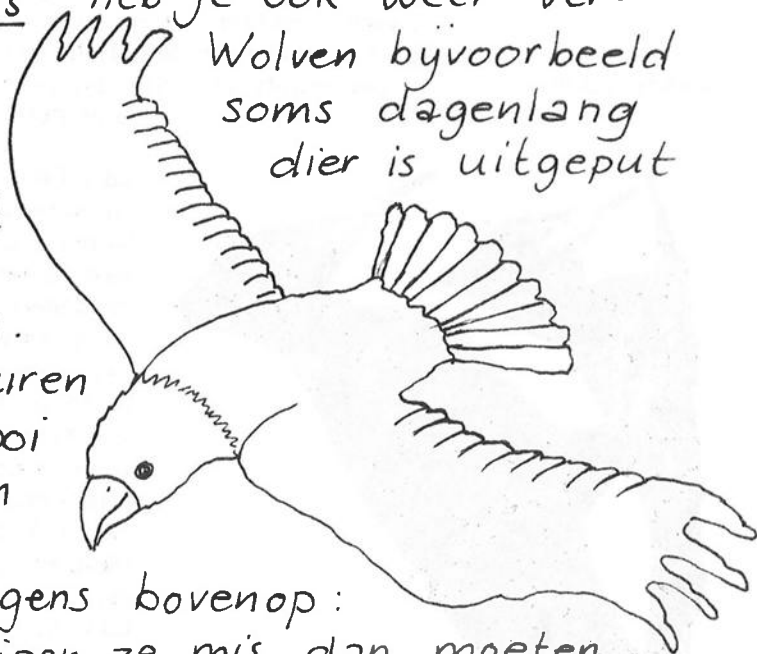
Een jachtluipaard moet het juist hebben van een korte, snelle actie.

Roofvogels speuren naar een prooi en storten zich er

vervolgens bovenop:

grijpen ze mis, dan moeten ze opnieuw beginnen.

De "afwachters" hebben het nog niet zo slecht bekeken. Ze zetten een hinderlaag op voor hun slachtoffer, en blijven

zitten waar ze zitten. Denk bijvoorbeeld maar eens aan een kameleon of een kikker: ze wachten doodstil tot er een insect in de buurt komt en dan... klats... die lange kleef tong ertegenaan!

Vogelspinnen wachten
tot er iets eet-

in hun holletje
baars langskomt
hun prooi dan
giftkaken.

en grijpen

met hun sterke

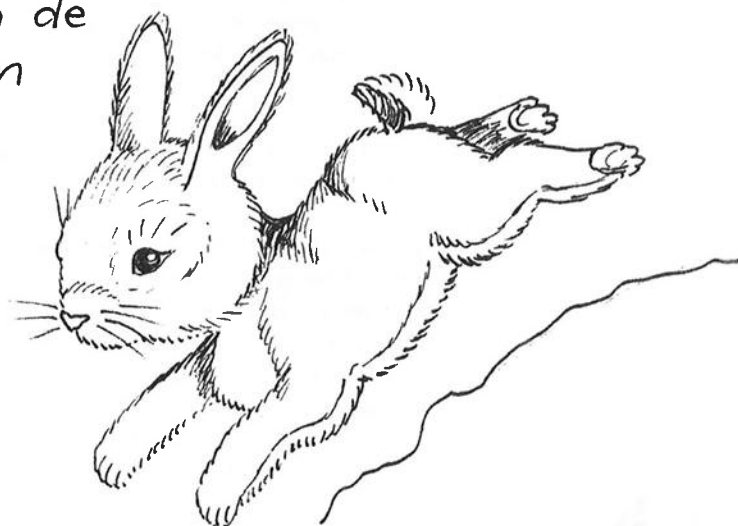
Reigers staan

poot aan de waterkant, en wachten hun kans af om een langszwemmende vis te vangen.

Een kruisspin heeft het helemaal mooi voor elkaar; hij kan een lekker dutje doen terwijl hij jaagt: zijn web doet het werk!

Hoe beesten ook jagen, ze doen het allemaal om dezelfde reden: eten! Bij mensen is dat tegenwoordig wel anders. Als je (in ons land) vlees wil eten kun je dat in de winkel kopen. Maar met het smoesje "anders komen er teveel", worden allerlei niet-beschermde dieren "voor de sport" afgeschoten. Zelfs in onze eigen Bruuk wordt het anderhalve beestje dat er nog zit, opgejaagd en afgemaakt in een drijfjacht! En dan noemen jagers zichzelf ook nog natuurliefhebbers!

Jagers: als je echt van de natuur houdt: ga dan lekker wandelen met een verrekijker om je nek en laat je geweer thuis!

Jeske de Bekker.

Zelfs als je wordt aangesproken door de wildschadecommissie en je bent het er niet mee eens, wat ook wel eens is voorgekomen, dan moeten ze het via de rechter aanspreken, en komt er extra bewijslast op tafel. Maar dat SBB werd aangesproken is nog niet voorgekomen. Wel lopen er elk jaar toch een handvol schadezaken, variërend van enkele honderden tot ook wel eens duizenden guldens.

Maar gebruikt SBB dan nooit het criterium dat er de laatste jaren zo weinig schade is voorgekomen dat jacht niet wordt toegestaan, bijvoorbeeld in De Bruuk waar de cultuur-historische waarde zeer groot is?

Als je bescherming van orchideeën als voorbeeld noemt dan is dat niet iets waar je een jacht op kunt uitsluiten. Aanzienlijke recreatieve functie en fourageerfuncties voor dieren zijn wel gebaat bij rust, maar in het geval van orchideeën hoeft het elkaar niet te bijten.

Toch blijf ik het een vreemd idee vinden dat de bezoekers alleen op de paden mogen komen, en dat er wel af en toe jagers met hond, drijvers en al doorheen mogen struinen.

De Bruuk is natuurlijk niet dwars door te 'beleven', dan houd je niets over, maar het is nogal een verschil of er 30.000 bezoekers jaarlijks door de velden heen lopen of die twee of drie jagers die het doen, en niet eens in het centrale gedeelte van het gebied maar vooral aan de randen.

Maar stel dat het de laatste orchideeën zouden zijn, en er relatief weinig schade is, is het dan puur om de inkomsten dat SBB de jacht verhuurt?

Nee hoor, er zijn nadrukkelijk altijd uitzonderingen, de Duivelsberg verhuren we niet vanwege de grote aantallen bezoekers **En de pannekoeken...**

Dat is flauw. Er komen maar liefst 300.000 bezoekers per jaar, en er staan veel huizen van particulieren in de nabijheid.

De Bruuk lijkt me in tegenstelling tot de Duivelsberg dan ook weinig op te brengen, toeristisch gezien.

Dat doet er niets toe, het heeft niets met het opbrengend vermogen van De Bruuk te maken, alleen de functie die het gebied heeft en die wordt niet geschaad door de jacht. Je stelt altijd een aantal doelstellingen vast voor

een bepaald gebied, en alle overige zaken ga je daar tegenover stellen, ook de recreatie. Dat is trouwens ook maar een afgeleide functie, geen hoofdfunctie. In de groenlanden in de Ooy, daar kunnen we geen mensen gebruiken omdat die daar de rust verstoren, en de functie die het heeft voor broedvogels te veel geweld wordt aangedaan. Dus is het gebied niet vrij toegankelijk.

Op de Duivelsberg is de jacht niet te verenigen met de recreatieve functie, en de recreatie prevaleert, dus komt er geen jacht. In De Bruuk is de vegetatiefunctie de belangrijkste, en daar doet de jacht geen afbreuk aan.

Zolang je mij niet duidelijk kunt maken dat de flora geweld aangedaan wordt door de jacht, mag er gejaagd worden.

Tja, maar gevoelsmatig...

Maar als je een ding niet met emoties moet benaderen dan is het de jacht in Nederland. Daar ben ik in ieder geval niet voor aangesteld, en er zijn best emoties die ik moet onderdrukken, die met de uitoefening van de jacht te maken hebben. Ik sta er niet onverschillig tegenover. **Misschien kun je ook alleen maar voor of tegen de jacht zijn...?**

Dat is niet waar, ik ben niet voor maar ook niet tegen.

Maar ook het idee van een kleine minderheid die toch veel te zeggen heeft bij zulke belangrijke dingen, met prestige en geld achter zich, dat staat mij minder aan...

Natuurlijk zitten er wel van dat soort aspecten aan, het blijven privileges voor een kleine minderheid. Maar dit zijn geen zaken die wij wegen. Wij hebben de instructie te wegen voor jachtverhuur, ten opzichte van de doelstellingen die we voor een groot deel zelf formuleren, die getoetst worden door de beleidsconsulenten. En daar zijn dus ook terreinen bij die, gezien de doelstelling voor jacht onmogelijk zijn.

Heel hartelijk dank voor dit interview.

Graag gedaan.

Willemijn van Rooij

